БУТУН ДУНЁ ПРОЛЕТАРЛАРИ, БИРЛАШИНГИЗ!

ЁШ ЛЕНИНЧИ

Газета 1925 йил 8 феврaлдан чиқа бошлаган

1990 йил 6 декабрь Пайшанба № 233 (13.669). Баҳоси 3 тийин.

• ЎЗБЕКИСТОН ЛКЁИ МАРКАЗИЙ ҚЎМИТАСИНИНГ БОШ НАШРИ •

НУКУСЛИК САХИЙ ОДАМ

У УЙ-ЖОЙ ҚУРАДИ ВА УЛАРНИ КАМБАҒАЛЛАРГА ТАҚСИМЛАБ БЕРАДИ

Бир бор экан, бир йўқ экан, Нукус шаҳридан Дон Кихот яшаган экан. У тегирмон билан жанг қилган эмас. Унинг ёнида яроқбардори бўлмаган. Ғамгин чавандоз сиймосидаги фирқа кишиси эди. У уй-жой қурарди ва уларни кексаларга ҳамда камбағалларга тақсимлаб берарди. Текинга.

Бир куни барча ночорлар ва бошпанасизлар ҳимоячисига юксак ишонч билдиришди — КПСС маҳаллий ноҳия қўмитасига аъзо этиб сайлашди. Одатда камгап Дон Кихот ўзининг дастлабки фирқа анжуманида сўз сўради. «Мана шу ерда ўтирганларнинг кўпчилиги, — деди у, — бир нечтадан уйга ва бир нечтадан автомашинага эга. Биз сиз билан коммунистлармиз, бизда нимаики ортиқча нарса бўлса, берайлик...»

Зал мисоли шамдек қотиб қолди. Дон Кихотга эътироз билдиришмади. Қўллаб-қувватлашмади ҳам. Уни фирқа пленумларига таклиф қилишни йиғиштириб қўйишди.

Оллониёз Ўтениёзовнинг «мазаси йўқлигини» олий билимгоҳидаёқ фаҳмлашган эди. Кеч тушиб, йиғим-теримга келган биринчи курсликлар терган пахталарини торозига олиб келишди. Кимдир 50 килограмм, кимдир 70 килограмм терган эди. Баланд бўйли, норғил Оллониёз роппа-роса ярим тонна пахта терганди. Йигитга шубҳа билан қарашди. Лекин иккинчи куни у яна 500 килограмм, учинчи куни эса 500 килограммдан зиёд пахта терди.

Ноёб толиб тинимсиз ишларди. Эгат бошидан бир энгашганича охиригача бошини кўтармасдан шипиллатиб терарди. Шундан ҳам атрофидагилар уни комбайн — одам деб ном қўйишганди.

Рекордчи якунларни чиқариш пайтида ҳеч ким билан маслаҳатлашмай ҳисобчига ўз номидан бир неча тоннани орқада судралиб қолган талабалар ҳисобига ўтказишни келишиб олди. Ўқишга кетиш пайтида қишлоқдаги энг кўримсиз уйларга кириб, уларнинг эгаларига ишлаб топган пулининг ярмини улашиб чиқди.

У қурилиш отряди билан денгиз бўйига борганди йўқ. Унинг қишлоғида кекса аёл ўзининг мусибатлари тўғрисида гапириб берди. Кулбанинг томи тешилиб қолган, уни таъмирлайдиган азамат йўқ, чол билан кампирнинг якка-ягона ўғли фронтда ҳалок бўлган. Камгап суҳбатдош унинг уйини қидириб топди ва янги уй қуриб бериш нияти борлигини билдирди. Унинг таътили охирлаб қолган кун эди.

Миннатдор бўлган мўйсафидлар рўзномага мактуб йўллашди: «Бизнинг ўғлимиз барҳаёт экан...»

...Биз муаллим билан бўйра устида чордона қуриб ўтириб қандсиз чой ичмоқдамиз. Хонада, эски ойнаи жаҳонни ҳисобга олмаганда, ҳеч қандай жиҳозлар йўқ. Эшик олди девори катта дарз кетган.

Нукус ноҳиясида кўпчилик Оллониёз Ўтениёзовни яширин миллионер деб ҳисоблашади. У ўз маблағлари ҳисобидан 30 та уй-жой, 2 та болалар боғчаси, 2 та тиббий пункт, кутубхона, мактаб қурган. 275 минг сўм сарфлаган.

«Буюртмачиларнинг» бири беминнат ижрочи тўғрисида танишларидан эшитиб унинг олдига келишади. Бошқасини эса қишлоқнинг чеккаларидан унинг ўзи топади.

Чойдан кейин соҳибнинг ўз оиласи учун уч йилдан буён қураётган янги уйини кўргани бордик. Ҳозирча унинг на ойна роми, на поли бор.

Мана шу даврда у «жамоат» қурилишида 5 та алоҳида уйни топширди. 2 таси — ёлғиз аёлларга ва 3 таси уруш мажруҳларига берилди. Биз эса қаердан вақт топаман, деб қўлимизни кўнгилли бинокорликдан қўл силтаб кетган бўлардик. Икки мактабда дарс беради. Биринчиси уйи билан шундоқ ёнма-ён. Иккинчиси эса 7 чақирим олисда. Ойига 300 сўм ишлаш учун янги дастур бўйича инглиз тили соатлари кам. Ўқитувчи ҳафтасига икки маротаба пиёда қўшни қишлоққа боради.

Оллониёз Ўтениёзов ўзининг янги қурилишлари учун хом ғиштни пиширишни ўрганиб олди. Тахта, ёғочлар топиш қийин. Баъзида муаллим уларни топиш учун ҳарбий комиссарнат ёки қишлоқ Шўросининг қабулида бўлади. Кимдир унга ёрдам беради, лекин кўпинча кўнгли ғаш бўлиб қайтишига тўғри келади. Бир куни унинг олдига қўшни қишлоқдан делегация ташриф буюрди. У ерда минг аҳоли яшашига қарамай бирор битта ҳам болалар боғчаси йўқ. Хўжаликнинг маҳаллий директори пишиқ ғишт тайёрлаганлигидан хабар топиб, унга дўқ-пўписа қилди.

Бундай муносабат Оллониёзнинг кўнглини ўкситади. У ҳақиқатан ҳам «ўз ишим билан «шуғулланмаяпманми», — деб ўйлайди, унга тушунтиришганидек, «эҳтимол раҳбариятнинг обрў-эътиборига путур етказаётганмикан»?

Ундан ҳамиша ғаразликда шубҳа қилганларини кўп маротаба эшитган. У ўзини реклама қилаяпти, муқаддас киши қилиб кўрсатмоқчи, деб айтишган. У уй-жой қуриб берган баъзи бирлар дастлабки пайтларда шубҳа билан қарашган, чиқиб кетиши билан орқасидан эшикни ёпиб олишни айтишган.

Бундан икки йил муқаддам Оллониёз Москвага халқ таълими ходимларининг Бутуниттифоқ анжуманига борди. Мажлислар ўртасидаги танаффусда уни новатор педагог Амонашвили қидириб топди ва оғир қўлларини узоқ қисиб: «сизнинг ишларингиз ҳар қандай методикадан жуда катта аҳамиятга эга», — деган эди. Бироқ Оллониёзнинг ўзи сўнгги вақтларда борган сайин кўпроқ руҳиятсизликка берилмоқда. Дарсларда ишончни ўқитиш керакмиди, ахир теварак-атрофингда асосан ишончсизлик бўлса?

...Дон Кихот тўрт ойдан сўнг ноҳия қўмитасига келди ва нима учун уни, ноҳия қўмитасининг аъзоси сифатида пленумга таклиф этишмаганликларини сўради. Йўриқчи елкасини қисди: рўйхатларда Дон Кихот қатнашганлар қаторида қайд этилган эди. Дарғазаб бўлган чавандоз «юқориларга» ёзди. Фирқа биносига иккинчи бор келганида унга бундан буён ташвиш тортмаслиги мумкинлигини — у ноҳия қўмитаси аъзоси вазифасидан озод қилинганлигини айтишди.

А. КРЕСТНИКОВ.
Ўзбекистон ССЖ.

ЎЗБЕКИСТОН ССЖ ОЛИЙ КЕНГАШИ РАЁСАТИНИНГ МАЖЛИСИ

5 декабрь куни Тошкентда Ўзбекистон ССЖ Олий Кенгаши Раёсатининг мажлиси бўлди. Мажлисни Ўзбекистон ССЖ Олий Кенгаши Раёсатининг Раиси М. И. Иброҳимов бошқарди.

Ўзбекистон ССЖ Президенти ҳузуридаги Вазирлар маҳкамаси Раисининг ўринбосари Б. С. Ҳамидов иттифоқ шартномасининг лойиҳасини муҳокама қилиш давомида Ўзбекистон ССЖ Президенти ҳузуридаги Вазирлар маҳкамаси, Ўзбекистон ССЖ Олий Кенгашининг қўмиталари, Қорақалпоғистон мухтор ССЖ Вазирлар Кенгаши халқ депутатлари вилоят ва Тошкент шаҳар Кенгашларининг Раёсатлари, меҳнат жамоалари, олимлар, айрим фуқаролар билдирган мулоҳазалар, таклифлар ва қўшимчалар тўғрисида ахборот берди.

Муҳокамада Ўзбекистон ССЖ халқ депутатларидан А. А. Йўлдошев, Ҳ. М. Усмонова, М. Мирсаидов ва бошқалар қатнашдилар.

Ўзбекистон ССЖ Олий Кенгашининг Раёсати умумлаштирилган мулоҳазалар ва таклифларни ССЖИ Олий Кенгашига юборишга қарор қилди.

Мажлис қатнашчилари яқинда Наманганда бўлиб ўтган фожиали воқеалар тўғрисидаги ахборотни тингладилар. Ҳукумат комиссиясига рўй берган можаро сабабларини ўрганиш ишини давом эттиришни, бу воқеанинг жамики тафсилотларини пухта суриштириб билишни топширишга қарор қилинди.

Ўзбекистон ССЖ Олий Кенгаши Раёсатининг мажлисида Ўзбекистон ССЖ Президенти И. А. Каримов нутқ сўзлади.

(ЎзТАГ).

Ўзбекистон Компартияси Марказий Қўмитаси комиссияларида

5 декабрь куни Тошкентда Ўзбекистон Компартиясининг «Сиёсий ва иқтисодий мустақиллик, маънавий янгиланиш, ижтимоий адолат ва Ўзбекистон аҳолисининг муносиб турмуш шароити учун» ҳаракат дастури лойиҳасини ишлаб чиқувчи Ўзбекистон Компартияси Марказий Қўмитаси тайёргарлик комиссиясининг мажлиси бўлди. Мажлисда эълон қилинган лойиҳа юзасидан фирқа қўмиталарига, оммавий ахборот воситаларига тушган мулоҳазалар ва таклифлар кўриб чиқилди. Ана шу мулоҳазалар ва таклифларни ҳисобга олиб эълон қилинган лойиҳага тузатишлар ишлаб чиқилди.

Шу куни Ўзбекистон Компартияси Устави лойиҳасини ишлаб чиқувчи тайёргарлик комиссияси ҳам мажлис ўтказди. Ушбу комиссия ҳам мазкур ҳужжат юзасидан тушган барча мулоҳазаларни кўриб чиқди.

Барча тузатишлар Ўзбекистон Компартияси съездининг муҳокамасига киритилади.

Марказий Қўмита ва Марказий назорат-тафтиш комиссияси аъзолари мақомининг лойиҳаси ҳам муҳокама қилинди. Лойиҳа Ўзбекистон Компартияси Марказий Қўмитаси пленумининг муҳокамасига тақдим этилади.

(ЎзТАГ).

Махсус сон № 11 (22)

ПРОЛЕТАРИИ ВСЕХ СТРАН, СОЕДИНЯЙТЕСЬ!

КОМСОМОЛЬСКАЯ ПРАВДА

ОСНОВАНА В МАЕ 1925г. ■ ОРГАН ЦК ВЛКСМ ■ ЦЕНА 3 КОП.

№ 11 (22) спец • выпуск

ОРБИТАДА ТУТАШТИРИЛДИ

СОВЕТ-ЯПОНИЯ ЭКИПАЖИ «МИР» СТАНЦИЯСИДА

ТАСС АХБОРОТИ

1990 йил 4 декабрь куни Москва вақти билан соат 12 дан 57 минут ўтганда «Союз ТМ-11» космик кемаси учувчи бошқарадиган «Мир» комплекси билан туташтирилди. Ер атрофи орбитасида Геннадий Манаков, Геннадий Стрекалов, Виктор Афанасьев, Муса Манаров ва япон космонавти Тоехиро Акиямадан иборат халқаро экипаж иш бошлади.

Биргаликдаги учиш чоғида илмий-техникавий ва тиббий-биологик тадқиқотлар режасини бажариш, саккизинчи асосий экспедиция экипажига навбатни топшириш назарда тутилган. Япон журналисти орбитадан бир туркум телевизион ва радиорепортажлар олиб боради, шунингдек бир қанча илмий тажрибалар ўтказади.

10 декабрь куни Геннадий Манаков, Геннадий Стрекалов ва Тоехиро Акияма «Союз ТМ-10» кемасида ерга қайтиб тушадилар. Виктор Афанасьев билан Муса Манаров эса «Мир» илмий-тадқиқот комплексидаги ишларни давом эттирадилар.

Парвоз белгиланган режага мувофиқ ўтмоқда. Барча беш нафар космонавт соғ-саломат, улар ўзларини яхши ҳис этишмоқда.

Андижон вилоятининг Пахтаобод ноҳияси марказида янги болалар боғча-яслиси фойдаланишга топширилди. Қувончли хабар, шундай эмасми? 280 нафар болажоннинг омади келди. Шинам, ёруғ хоналарни кўриб баҳри-дилингиз очилади. Ундаги мебелларни Булғориядан юборишган. Қойил, булғор дўстларимизга ҳам.

Фақат бир нарса: янги болалар маскани учун катта акаларимиз, опаларимиз «Буратино»дан бошқа ном топишолмабди, шекилли. Ахир ўзимизнинг миллий эртакларда ҳам қаҳрамонлар етарли эди-ку! Буниси ўзларига ҳавола.

СУРАТЛАРДА: тарбиячи Гавҳарой Қозоқова катта гуруҳ болалари билан. (юқорида) Янги боғчанинг ташқи кўриниши.

ЎзТАГ мухбири Ш. АЛИМОВ олган сурат.

ХОТИБ ҲАМ «ОМИН» ДЕДИ

ВИЛОЯТ КОМСОМОЛ КОНФЕРЕНЦИЯСИДАН КЕЙИНГИ СЎЗ

Вилоят комсомол конференциясининг 254 делегати мазкур йиғинни Львов ёшлари Демократик иттифоқининг таъсис анжуманига айлантириш учун овоз беришди.

11 делегат қарши чиқди. Гуруҳ раиси кўпчиликнинг қарорини кескин қораловчи баёнотни ўқиб берди. Гуруҳ мажлислар бўлмасидан чиқиб кетди.

Бўлган гап шу.

...Ёқимтой, хушчақчақ Женя Мазур қаршимда ўтирибди. Унинг бутун онгли ҳаёти комсомолда ўтди. Билимгоҳни тугатди. Комсомол оператив отрядининг аъзоси. Взвод комсорги. Йирик заводдаги комсомол қўмитаси котиби. Вилоят комсомол ташкилотининг етакчиси этиб сайланган...

УЛКЁИ (МДС) XXIV съездида комсомолни янгилаш ҳаракатномаси ишлаб чиқилганди. Бироқ аввалги вилоят комсомол қўмитаси уни амалга ошириш учун ҳеч бир иш қилмади. Аксинча, ёшлар қатламида тобора кучайиб бораётган инқирозни четдан туриб томоша қилди.

Конференция — бу ўйин. Шунчаки бино пештоқидаги лавҳани ўзгартиришга, мураккаб сиёсий вазиятда ташкилотнинг УЛКЁИ (МДС) йўлини ҳимоя қила олмайдиган бир қисм аъзоларини ҳимоя қилиш, антикоммунистик жазавани авж олдирган айрим сиёсий доиралар ғоясига мослашишга уриниш — бу Мазурнинг баҳоси.

Янги вилоят қўмитаси УЛКЁИ (МДС) йўлини қўллаб-қувватлаганларни қайтадан рўйхатга олиш билан шуғулланмоқда, ўзининг вилоят комсомол конференциясини ўтказишга тайёргарлик кўрмоқда.

...Бир йил муқаддам Саша Шлапак ва унинг ўртоқлари тўғрисида очерк ёзгандим. Унда у бошчилик қилган шаҳар комсомол ташкилоти қандай қилиб ўз обрўсини сақлаб қолганлиги ва ёшлар ўртасида эътибор қозонгани тўғрисида гап борарди. Ҳозир Шлапак Львов ёшларининг Демократик иттифоқи муваққат кенгаши раиси. Бўлаётган воқеалар ҳақида унинг фикри қуйидагича:

Львовда комсомол деярли йўқ. Ташкилот ҳисобига ўтказиб қўйилган, аммо истаган пайтда ундан чиқишга тайёр бўлган кўпдан кўп одамлар бор. Бу — лоқайдликдир. Улар ҳар қандай ташкилот учун ҳам ортиқча юк бўлишади. Бошқа гуруҳдагилар фаоллар. Улар ёшларнинг манфаатларини ҳимоя қилишга, сиёсат билан шуғулланишга тайёрлар. Аммо комсомол доираси бунинг учун торлик қилади. Учинчи гуруҳ ҳам бор — комсомолдаги лавозимдорлар.

Бу одамларнинг ҳаммасини бир ташкилотга бирлаштириб бўлмайди. Фақат биттагина йўли бор. Ўз эътиқодлари, қизиқишлари бўйича бирлашадиганлар юқоридан ҳеч қанақа тазйиққа учрамасликлари лозим. Мувофиқлаштирувчи кенгаш уларга ўз йўлларини топиб олишга кўмаклашиш вазифасини ўз зиммасига олади. Янги ёшлар ташкилоти бирон-бир якка ғоянигина амалга оширмайди.

Комсомолнинг мулки демократик иттифоқ мулки бўлиб қолади. Иттифоқ ушбу мулкни унга аъзо бўлувчи бошқа ёшлар уюшмалари билан баҳам кўришга тайёр. Шлапак ўз маърузасини «Омин — келинг шундай бўла қолсин» деган сўзлар билан тугатди.

Омин, комсомол. Конференция тугади. Олдинда эса буткул мавҳумлик. Ўтиш даври учун ажратилган уч ой барча саволларга жавоб бера олармикин?

Львовда бўлиб ўтган воқеани юқоридан бўлган инқилоб деб аташади. Энди бундай яшаб бўлмайди, деган хулосага келган аппарат сувни лойқалатди. Унинг ўйлаганларини амалга ошириш учун қурби етармикин? Ёшлар уни қўллаб-қувватлармикинлар? Ғоя саробга айланиб қолмасмикин?

Ҳаёт эса давом этмоқда. Кечагина ҳамфикр бўлганлар бугун бир-бирларини кўрмаганга оладилар. Собиқ комсомол қалблари учун кураш кетмоқда. Фақат улар, яқингинада бадаллар тўплаш варақасида бирга турган кишилар ҳар қандай ғояни тасдиқлашлари ёхуд инкор этишлари мумкин.

С. РОМАНЮК.
(Ўз мухбиримиз)
Львов.

НАМАНГАНДАН ОЛИНГАН ХАБАР

ТУН ОСОЙИШТА ЎТДИ

Наманганда 4 декабрга ўтар кеча осойишта ўтди. Маъмурлар вазиятни назорат қилиб турибдилар, аҳволни барқарорлаштириш чоралари кўрилмоқда... Ўзбекистон ССЖ Президентлик кенгашининг аъзоси, жумҳурият ички ишлар вазири В. М. Камолов ЎзТАГ мухбирига ана шуни маълум қилди.

Илгари хабар қилинганидек, 2 декабрь куни шаҳарда бўлиб ўтган можаро оммавий тартибсизликлар бошланишига сабаб бўлди: рейсдаги автобусда ички ишлар қўшинларининг хизматчилари гуруҳи билан йўловчилар ўртасида муштлашув бошланди. Марказий универсал магазини яқинидаги бекатда автобусни оломон ўраб олди. Тез орада оломон қарийб 3 минг кишига етди.

Воқеа содир бўлган жойга Ички ишлар вазирлиги ва бошқа ҳуқуқни муҳофаза қилиш идораларининг ходимлари, Шўро, фирқа ходимларидан 640 киши етиб келди, бироқ улар оммавий муштлашувнинг ва ҳарбий хизматчиларни калтаклашнинг олдини олишга муваффақ бўлмадилар. Натижада Ички ишлар вазирлиги ички қўшинларининг 5 аскари ва фуқаролардан уч нафари ҳалок бўлди. Милиция ходимларидан 25 киши жароҳатланди ва улар касалхонага ётқизилди.

Тунга бориб вазият бирмунча изга тушди, бироқ кескинлик сақланиб турди. Вилоят фирқа-хўжалик фаолларининг йиғилишида вужудга келган аҳвол таҳлил этилди. Йиғилиш 3 декабрь кечаси соат учда ўтказилди. Мажлисда Наманганга келган жумҳурият Олий Кенгашининг Раиси М. И. Иброҳимов, Ўзбекистон ССЖ Президенти ҳузуридаги Вазирлар маҳкамаси Раисининг биринчи ўринбосари И. Ҳ. Жўрабеков қатнашдилар.

Тартибсизликлар сабабларини ўрганиш юзасидан комиссия тузилди, жумҳурият Ички ишлар вазирлиги ва прокуратураси тергов олиб бормоқда.

ДИАЛОГ

Саволлар беринг!

ҚОСМОСГА УЧАСИЗМИ?

Бир космонавтни коинотга учиришга тайёрлашга қанча маблағ сарфланади!

Е. СИМОНЯН.
Тула.

Яқин вақтларгача бу маълумотлар матбуотда ёритилмас эди. Тасодифан, космонавт учувчи, Юлдузлар шаҳарчаси директори муовини генерал Юрий Глазков чет эл ойномаларидан бирининг мухбири саволига жавоб берганда бу маълумотларни айтган:

Савол: космонавтларни тайёрлаш қанча туради?

Жавоб: Бу сир.

Савол: Бу қанақасига сир бўлсин, сиз ўз хизматингизни сотмоқчи бўлсангиз (гап «Главкосмос» хизмати ҳақида. — Ред)!

Жавоб: 10 миллион доллардан кўпроқ (эҳтимол ракетанинг баҳоси ҳам кўзда тутилган бўлса керак. — Ред).

Савол: Пул ишлаш учун яна нималарни мўлжаллаяпсизлар?

Жавоб: Биз ўз лабораторияларимизга туристларни ҳам қўймоқдамиз ва улардан ҳақ оламиз...

Албатта, «Главкосмос»да фойда олишнинг бошқа манбаълари ҳам бор. Ҳар бир учишга бу ташкилот 25 миллион долларга ўз хизматини таклиф қилганлигини ғарб экспертлари ҳам таъкидлашган. Бу — жуда арзон, чунки бу хизматнинг ўртача жаҳон нархи 70—100 миллион долларни ташкил қилади...

ҲАЛОКАТГА МИЛЛИОН КИЛОМЕТР ҚОЛГАНМИДИ?

Ўтган йили заминимизни сал бўлса бўлакларга бўлиб ташлаши мумкин бўлган астероид нима!

В. СНЕЖНИЙ.
Ёқутистон.

«МУ—1990» — бу бирор нарса эмас, балки тараққиётимизни сал бўлса яксон қилиб юбориши мумкин бўлган астероиддир. Ўтган йилнинг июнь ойида соатига 70 минг километр тезлик билан ҳаракат қилган бу астероид Ер юзидан 2 миллион километр юқоридан ўтиб кетган.

Ўз орбитаси бўйлаб ҳаракат қилаётган Ер атиги 18 соат олдин бу хавфли объект йўлидан ўтиб кетган эди.

Мабодо тўқнашув содир бўлганда эди, унинг портлаш кучи икки ярим атом заряди кучига тенг бўлиб, атмосферани чанг булути билан қоплаган ва узоқ йилларгача Ердан Қуёш нурини тўсиб қолган бўларди. Натижада ўз-ўзидан иқлим ҳалокатга учрарди.

Олимлар буни охиргиси эмас деб тахмин қилишмоқда ва шу билан бирга тинчлантиришмоқда. Бундай воқеа минг йилдан илгари рўй бермайди, деб айтишган улар.

ЎҚУВЧИЛАРНИ РАҒБАТЛАНТИРИШ СТИПЕНДИЯСИ

Шўро Болалар жамғармаси Бухоро вилоят бўлими етарли таъминланмаган, кўп болали оилада тарбияланаётган ҳамда етим болаларнинг ўқув меҳнатини моддий ва маънавий рағбатлантириш мақсадида ўрта мактабларнинг X—XI синф ўқувчилари ва ҳунар-техника билим юрти ўқувчилари учун стипендия таъсис этди. Мактаб ва ҳунар-техника билим юртлари жамоаларининг тавсиясига мувофиқ ўн нафар ўқувчи шундай стипендияни олишга сазовор бўлди. Улар шу йилнинг 1 ноябридан бошлаб ўқув йилининг охирига қадар ҳар ойда 50 сўмдан пул олиб турадилар.

Мактаб ва ҳунар-техника билим юртлари педгагогика кенгашларининг, кам таъминланган, моддий ёрдамга муҳтож бўлган, ҳомийсиз қолган талантли ўқувчиларни Шўро Болалар жамғармаси Бухоро вилоят бўлимининг рағбатлантириш стипендиясига тавсия этиш тўғрисидаги қарорлари ҳар йили янги ўқув йили арафасида кўриб чиқилади.

(ЎзТАГ).

«МИЛИТАРИ» ФИРМАСИ ТАКЛИФ ЭТАДИ

ССЖИ Мудофаа вазирлиги бозорга шаҳдам қадамлар билан бормоқда. Вазирлик Москва тижорат маркази билан ҳамкорликда ташкил этган ҳарбий жиҳозлар ва техникаси кўргазма — савдосига қарийб 500 турдаги маҳсулот тақдим этилди. Ҳатто ҳарбий уставдан беҳабар бўлган кишилар ҳам ушбу маҳсулотларни сотиб олиши мумкин. Фақат истак бўлса бас. Харидоргир моллар эса сероб — противогаздан тортиб оғир юк машинаси ва электроникагача бор бу ерда.

А. ФИЛАТОВ,
муаллиф суратлари.

Миллий масала

Уруш сўқмоқларида

Давримизнинг ташвишли белгиси — кечагина тинч ва осойишта бўлган йўлларда пайдо бўлаётган жанговар машиналар ва махсус кийим кийган аскарлар сони тобора кўпаймоқда. Миллатлараро низолар мамлакатни парчалаб ташламоқда. Шу пайтгача бой-бадавлат бўлган ўлка ҳам қонли тўқнашувлар майдонига айланди: Молдованни бугун таниб бўлмайди, Днестр олдида тўсиқлар, жанубда ички қўшинлар, одамлар юзида ташвиш ва гумонсираш...

Ҳаммаси нимадан бошланди! Ғоя бошида қизиқарли ва олижаноб эди: миллатнинг маънавий тикланиши. Аммо бу ўн минглаб кишиларнинг қарама-қарши туришига олиб келди. Молдован бўлмаган аҳоли Молдова парламенти қабул қилаётган қонунларда камситиш хавфи бор дея мураккаб муаммоларни ўзларича ҳал этмоқчи бўлишди. Ана шунда портлаш юз берди.

Оиладаги ва халқлар ўртасидаги жанжалда кўп ўхшашликлар бор. Бу ерда ҳам шундай. Масалан ҳаракат қарши ҳаракатни уйғотади. Молдова президенти М. Снегур: «Гагаузия ва Днестролди жумҳуриятлари» деб аталувчи жумҳуриятлардаги «сепаратчилар» билан ҳеч қандай музокара олиб борилмайди ва ён берилмайди» дейди. Улар эса ўз навбатида ҳокимиятнинг ҳамма қарорларини тўхтатиб қўйишмоқда. Бир томон, Молдова раҳбарияти жумҳуриятни ҳарбийсизлантириш тўғрисида тантанали ваъда берган бўлишига қарамай 10 минг кишилик карабинерлар корпусини зўр бериб қуроллантирмоқда. «Бўлажак миллий армиянинг жанговар негизи биринчи «Тирас — Тигина» батальонининг паради бўлиб ўтди. Бунга жавобан Тираспол, Рибница, Бендерада бақувват йигитлар ишчиларнинг ўз-ўзини ҳимоя қилиш отрядларига бирлаша бошладилар. Қуролланиш пойгасини бошлаб берган Молдова ҳукуматининг қарори бўлди: у ўзининг 407-сонли декрети билан халқни урушга чақирди.

24 октябрь куни Кишинёвнинг собиқ Ғалаба, ҳозирги Улуғ Халқ Мажлиси марказий майдонидан кўнгиллиларни олиб биринчи автобус жўнади. Орадан бир неча кун ўтгач қишлоқ ва шаҳарлардаги энг гавжум маршрутлардан олинган ўнлаб, юзлаб автобуслар шу йўналишда йўлга тушди. Далаларда помидорлар терилмай ётган, пойтахтдаги ва бошқа жойлардаги автобазалар иши бензин йўқлиги туфайли тўхтаб қолган бир пайтда бу ерда автобуслар ҳеч бир тўсиқсиз ёнилғи олишарди. Зум ўтмай «кўнгиллилар фонди» ўнталиклар билан тўла бошлади. Тикув устахоналари ҳам ярим ҳарбий маҳсулотлар тикишга ўтишди. Қисқаси Молдова хавф остида! Ҳамма нарса фронт учун! Ҳамма нарса ғалаба учун! Халқ фронтидан сўнг оддий бўлган ўқувчи, оддий бўлмаган зиёли ва ҳукумат имзо чеккан жанговар чақириқ бамисоли қуруқ ўт устига ташланган чўғга ўхшарди. Уни муттасил ташвиқот қилиш ишонувчан, кўнгли очиқ кишиларнинг онгини заҳарламай иложи йўқ эди. Нима учун, дўконларнинг пештахталари бўшаб қолмоқда? Нима учун суверен жумҳуриятнинг бозор иқтисодиётга ўтиши чўзилмоқда? Айни пайтда нима учун оддий молдован тобора кўпроқ қашшоқлашиши керак? Чунки айёр душман, маҳаллий бўлмаган аҳоли келгиндилар — «босқинчилар», «манқуртлар» кўпайган.

Қисқаси нишон белгиланди. Халқ фаровонлигининг душманлари — «марказдан бошқарилаётган қора кучлар». Яна ҳам аниқроқ қилиб айтганда— булар сепаратчилар, «Комратдаги иккиюзламачилар», «Днестролдидаги жангарилар», «Ўшаларга бизнинг қонунларимиз, бизнинг маданиятимиз, бизнинг тилимиз ёқмайди, гарчи нонимиз, виномиз, еримиз мойдек ёқса ҳам» деб айтишмоқда.

Бундай чақириқлар одамлар онгига тез ўрнашади ва ғалаёнли вайрон қилувчи кучга айланади. Иккита мисол: Чадир — Лунгс ноҳия шўроси раиси И. Чобан октябрдаги Гагаузия ҳамласи ҳақида гапира туриб: «Чимишлида қасоскорлар (халқ лашкарлари) гўшт, сут, уй, тамакини ағдариб ташлашди. Ваҳоланки, бу маҳсулотларни биз доимо Кишинёвга режа бўйича етказиб берганмиз. Гарчи жумҳуриятда қишлоқ хўжалик маҳсулотларини асосан биз етиштириб бераётган бўлсакда оддий одамларга: гагаузлар болаларимизни очликдан қиришмоқчи, деб алдашмоқда»... Тирасполдаги Киров номли завод партқоми Анатолий Ладан: «Мен ота томонидан ҳам, она томонидан ҳам туб бессараб молдованиман. Қишлоқма қишлоқ юриб гўё миллат тўғрисида ғамхўрлик қилаётган сиёсатчиларнинг нималар дейишаётганларини ўз қулоғим билан эшитдим. Иккита қўшни: гагаузларнинг Чок-Майдон ва молдованларнинг Башкалия қишлоғи. Асрлар давомида биринчисидан иккинчисига нон ташишган. Ҳукумат босар-тусарини билмай қолгач ҳаммаси остин-устин бўлиб кетди. Кўз олдимда келгинди муштумзўрлар чок-майдонлик ҳайдовчини роса тепкилашди, машинани талашди. Қишлоқ Шўроси раиси Халқ Фронтининг вакили «душман — гагауз»ларни кўрсатди. Ҳарбийлар нонни бэтэрларда олиб боришганди, уларни тошбўрон қилишди. Нималар бўляпти ўзи! Мактабларни ёпиб қўйишди. Болаларни йўлларда навбатчилик қилишга, бегона машиналарнинг тартиб сонини ёзиб олишга ва шубҳалилар ҳақида қишлоқ Шўросига хабар беришга мажбур қилишмоқда»...

«Миллат оталари» оддий ва соддадил кишиларнинг қалбини нафрат билан тўлдиришганда шунақа бўлади, қўл ўз-ўзидан қурол қидириб қолади. Болта, чопқи, турли темир найзалар. Автобусга чиққанларнинг қуроллари бу. «Тириклигингда жўнаб қол!» Ҳар сафар тушунишга, суҳбатлашишга интилганимизда ана шу жавобни эшитдик. Бир марта «Правда»нинг фотомухбири Майя Скурихина эҳтиётсизлик қилиб аппаратини ғилофдан чиқарганди, аранг қайтариб олдик.

Кўнгиллилар билан иккинчи марта Чимишлида учрашдик. Гагаузиянинг бўйсунмас пойтахти Комратга яқинлашишганда жанг яқинлигини ҳис этишди. Винога тўйиб олишгач, Кишинёвдан келган ОМОН билан тамадди қилиб олишди. Рухсатнома бериладиган жойгача бир қадам қолганда тўхтатишди. «Матбуотми? Қани турқларингни кўрмайлик-чи!» Шошиб тургандик, ахир ёмғир, шамол, бунинг устига асабийлик. Музокара олиб боришга ҳаракат қиламиз. Ким билан? Фуқаролар кийимидагилар: «Биз халқмиз!» дея ўзларини танитишмайди. Гувоҳномамизни кўрсатамиз — бизнинг орқамизда ҳам халқ турибди: «Комсомолька», «Правда», «Огонёк», «Собеседник», «Сельская молодёж»ларнинг муштарийлари, марказий ва фин телевидениеси томошабинлари. Бир соат беҳуда урингач ёриб ўтмоқчи бўлдик. Бироқ кўп ўтмай маст-аласт муштумзўрлар қувиб етишди. Ҳуштакбозлик, масхара қилиш. Ҳайрият, ҳаммаси уч соатлик ҳибсга олиш билан тугади. Кейинроқ, матбуот конференциясида бош вазир М. Друк шундай деди: «Сизлар бу ерга ахлат йиққани келгансизлар. Бизга эса туҳмат ва бўҳтоннинг кераги йўқ...»

Муштумзўрлар сони кўпайган сари вазият ҳам кескинлашиб бораверди. Дубассарда қон тўкиладиган вақт яқинлашиб қолганди. Аввалига кўнгиллилар қўшини қишлоқларда майда-чуйда нарсаларни ўмариб юришди. Кейин талончилик бошланди. Кагул ва Унген бундан ҳали-бери ўзига келолмасов. Украина томондан шахсан Молдова ички ишлар вазири генерал майор И. Косташ ва тиниб-тинчимас бош вазир Друк бошчилигида ўтган «армия» булғорларнинг Твардица қишлоғини ҳам шу кўйга солди. Тинч аҳоли 80 та автобусдаги автоматчиларни ва катта юк техникасини ўтказмаслик учун йўлларни тўсиб қўйишганди. Жангариларга эрта саҳарда далаларни айланганн чиққан «Шўро Молдавияси» жамоа хўжалиги раиси Д. Куруни тутиб олиб, сўроқ қилиш билан чекланишга тўғри келди. Уч элчи — Чадир — Лунск ноҳия Шўроси раиси Терзи, депутат Ф. Келеш ва жанубий ноҳиялар диндорлари бошлиғи Дмитрийлар отрядни тинч кетишга кўндирдилар.

Эртасига Кантемир деган жойда огоҳлантирувчи ўқ узилди. Бу ерда чегара заставасидагилар ўзларини ҳимоя қилишарди. Вулканештда нима бўлганини биласизми? Беш минг кишилик келгинди «ҳалоскорлар», ўзларига ўхшаган маҳаллий қасоскорларга қарши боришганди. Яхшиямки, ички қўшинлар оператив гуруҳининг қўмондони генерал майор А. Зайцев бошлиқ кам сонли қўшин ўртага тушди. Акс ҳолда қон дарё бўлиб оқиши мумкин эди. Бунинг устига муштумзўрлар ўз қўмондонлари И. Косташ буйруғига ҳам бўйсунмай қўйишганди.

Хумдан чиқиб юборилган жин ҳеч кимга бўйин эгишни истамасди. Чекка жойларда кўнгиллилар сиқиб чиқарилган отрядлар Кишинёвга қайта бошлашди. Бу ерда уларни гулдасталар кутиб олишди. Қонли аламларини шаҳарликларга тўкиб солишди. Бошқа тилда сўзлашувчилар — келгиндилар биринчи бўлиб жабр чекишди. «Комсомолька»нинг мухбирлар пунктидаги телефон тинимсиз жиринглаб турарди: вазият ниҳоятда кескинлашмоқда эди. Бироқ Кишинёвда саноқли милиционерлар қолган бўлса биз одамларни нима деб ҳам овута олардик. ИИВнинг навбатчиси подполковник В. Запорожцев ҳам қўлидан ҳеч нарса келмаслигини тан олди: «Воқеа содир бўлган жойга борадиган, тартиб бузувчилар тўғрисида протокол тузадиган одам йўқ. Шахсий таркиб ноҳияларга ташланган».

1 ноябрь, тунда кўнгиллилар Кишинёв — Бельци тош йўлида Шўро Иттифоқи Маршали С. Ахромеев машинасини тўхтатишган. Молдованинг шимолий мавзеларидан сайланган ССЖИ халқ депутати ҳарбий объектни қамал қилиш туфайли юзага келган можарони бартараф этишга кетаётганди. Бироқ шаҳарга қайтишга тўғри келди. Нима бало, маршал ҳам гаровдами? Афтидан Молдовада бир неча бор қон тўкилишининг олдини олган погонли кишиларни сиёсатдонлар ўз ўйинларида гаровга олишганга ўхшайди.

Эслатиб ўтамиз, Молдовага ички қўшинлар гагауз халқи, сўнгра президент — М. Снегур бош вазир Н. Рижковга мурожаат қилгандан кейингина киришган. Улар ўз вазифаларини кўнгилдагидек уддалашди. Аммо бош вазир М. Друк ва генерал И. Косташларнинг матбуот конференциясида қуйидаги жумлалари жаранглади: «Қўшинлар жуда суст ҳаракат қилишмоқда. Улар кимнинг томонида экани ҳам тушунарсиз»... Танбеҳ бериш осон албатта. Собиқ авиация полковниги кейин жумҳурият ДОСААФини бошқарган И. Косташни кейинги вақтда содир бўлган воқеалар вазир даражасига кўтарди. Дарвоқе, янгича кадрлар сиёсатидан, энг кўп зарар кўрган ҳам ички ишлар вазирлиги бўлди. Ички қўшинлар Кишинёв милиция полкининг подпольковниги П. Моторний билан бўлган суҳбатдан: «Жумҳурият парламенти 2 сентябрдаги фармони билан полкимиз асосан молдован бўлмаганлардан ташкил топганлиги сабабли Кишинёвдан «йўқотиш»га қарор қилди. Можаролар бошланганда эса жанубий йўналишда тартиб ўрнатиш тўғрисида буйруқ олдик. Гагаузлар бизни гуллар билан кутиб олишди. Одамларнинг кўз ёшларини ўзим кўрдим. Лекин пойтахтдан қандай чиқиб олганимиз — бу алоҳида воқеа. Йўлнинг ҳамма жойида ғовлар қўйишди, машиналарнинг болталар билан чопишди, машиналар брезентига бигизлар санчишди. Капитан П. Алпатовнинг қўлидан ярадор қилишди...»

Буни ҳарбийларга қарши иғвогарликдан бошқа нарса деб бўлмайди. Юзаки қараганда ажратиш мантиқсиздек кўринади, аслида душман образи яратилмоқда. Расман ҳимоячи бўлганлар ҳам шунга тушганлардан кейин бирор нарса деб бўлмайди. Ҳаётда театрдагидек, хонада милтиқ осиб қўйилган бўлса у албатта отади.

Шундай бўлди ҳам. Дубассардаги фожиа ҳақида 4 ва 6 ноябрь сонларимизда ёзгандик. Ҳозир бу ерда ССЖИ Прокуратурасининг ўта муҳим ишлар бўйича катта терговчиси В. Ильюхиннинг комиссияси ишламоқда. Фақат шу комиссиягина жиноятчилар номини айтиши мумкин. Аммо Молдовани қонли йўлга бошлаган ва уч ўғлидан жудо қилган жинояткорона ғояни халқ кўрмаслиги керакми? Ҳозир ҳам вақт бор, зўравонликни тўхтатиш зарур.

Дубассардаги воқеалар кунида ишлаган ва И. Касташнинг «фақат ҳавога отилди» деган хулосаси билан чекланган Молдова парламенти шу имкониятни қўлдан бермадимикин? Шундай бўлсада ҳамон иложи бор. Бугунги парламент кечаги «агрессив кўпчилик» эмас. Мажлислар залида фақат чақириқлар эмас, жавоби мушкул бўлган саволлар ҳам жаранглади.

Берк кўчадан чиқишнинг йўли борми? Нормал турмушга қандай қайтиш мумкин? Баъзилар депутатлар комиссиясини жўнатган «халоскор Россия»га кўз тикишмоқда. Бироқ мазкур комиссия билан бўлган учрашув кўпчиликнинг ҳафсаласини пир қилиб: ғазабини қўзғатди. Ельциннинг чопарлари «Россия ҳаммани қабул қилади» деган тетик ва демократик шиордан бўлак ҳеч ваъо олиб келишмабди. Бошқалар эса жаҳон ҳамжамиятидан умид қилишмоқда. Руминиянинг Тимишаоре шаҳрида ўтган «Демократия ва инсон ҳуқуқлари» конференциясидаги кишинёвлик вакил қилган маъруза кўпчиликни қизиқтирмоқда. Маъруза «Молдова жумҳуриятидаги сиёсий инқироз ва кам сонли миллатларнинг аҳволи» деб аталарди. Лекин ғарбдаги ҳуқуқ ҳимоячилари «давлат терроризми тузуми, агрессивлик ва этнократия» (маърузада шундай деб ёзилган) мазмунини ўзгартиролмасалар керак деб ўйлаймиз. Жуда зўр келса жумҳурият билан бўлган муносабатларни тўхтатиб қўйишлари мумкин холос.

Учинчи йўл қолади: «Шарқ ёки Ғарбдан келадиган ёрдуэ»га умид қилмаслик, Фақатгина ўзингга, хонадон эгасига ишониш керак холос. Дастлабки қадам ташланди. Молдова парламентнинг бешинчи сессияси гагаузларнинг отрядларини тарқатиб юбориш тўғрисида қарор қабул қилди. Бирор бир томон шубҳаланадиган ҳамма қарорларни тўхтатиб туришга чақирди. Келиштирувчи комиссия иш бошлади, энди чидам ва ақл-заковат керак. Парламент олдида оғир йўл турибди. Аммо у бу йўлни босиб ўтиши керак.

Б. ВИШНЕВСКИЙ,
А. ХАНЦЕВИЧ,
Комрат — Дубассар — Кишинёв — Москва.

Бу телба дунё

Азиз «Комсомолька», салом!

Саҳифаларингда чоп этаётганларинг ўғирликлар, чайқовчиликлар, жамиятимизда яшаётган разил кишилар озиқ-овқат маҳсулотлари ва товарларни йўқ қилаётганлигини ўқиш жонимизга тегди. Шунинг учун жонимизга тегдики, барча поғоналардаги ҳуқуқни ҳимоя қилиш органлари томонидан ҳозирги аҳвол бамисоли қонуний ҳолат тусини олган: айбдорлар йўқ, бор бўлган тақдирда ҳам, худди беҳосдан қилинган безорилик каби номигагина жазоланадилар.

Ахир ҳар бир ақл-фаросатли одам бу хатти-ҳаракатлар зараркунандалик, мамлакат иқтисодиёти ва мудофаа қобилиятига путур етказиш, деб баҳоланишини тушунади-ку. Бунинг учун эса, айниқса, ҳозирги вақтда, «олий жазо» қўллаш даркор. Аммо «органлар»дан қатъий ҳаракат кутиш бефойда.

Чораси оддий: Линч суди!

Шунинг учун биз —ҳаммаслаклар Москва шаҳрининг барча ноҳияларида ва бошқа шаҳарларда «Линч гуруҳи» номи остида фаол ҳаракат қиладиган ташкилот тузишга қарор қилдик. Мақсад: разил одамлар жиноятга қўл урган жойни аниқлаб, ўша жойнинг ўзидаёқ уларни отиб ташлаш. А. Невзоров усули бўйича ҳаракат қиламиз. Орамиздаги фарқ шундаки, у бундай жойларга телекамера билан, биз эса қурол билан ёриб кирамиз.

Ўз ҳолатимизни биламиз. Онгли равишда бормоқдамиз. Масъулиятдан қўрқмаймиз. Бизни қўлга туширгунларича (ҳаммани бирданига қўлга олиб бўлмайди), биз жамиятни ушбу ҳаромилардан ҳалос этамиз, омон қолган бошқа аблаҳлар ҳам бундай ишга қўл уришдан олдин ўйлашга мажбур бўладилар.

Шундай қилиб, биз бошладик.

ТАҲРИРИЯТДАН.

Мана шундай қалб ҳайқиригидан кейин ҳазил ҳам юракка сиғмас экан. Лекин энг хатарлиси, бу мактубнинг ўзи бўлмай, балки одамлар уни қандай кутиб олганлигида эди. Биз бу баёнотни ўнлаб анчайин зиёли ва мўмин-қобил фуқароларга ўқиш учун бердик. Улардан ҳеч бири қаҳрланмади. Айримлари эса ҳатто муаллифлар билан бирдамлик изҳор этди. Мактуб лакмус (турфа ранг) қоғоз каби қонунга, тартибга, инсон ҳуқуқларига бўлган муносабатни кўрсатади. У эса, чамаси, ҳозир ҳарбий давр қонунлари билан изоҳланади. Муҳофаза кучлари, соғлом фикр иш бермай қолди. Ва бизлар, агар у эзгу мақсадлар йўлида амалга оширилса, қонунсизлик ва зўравонликни ҳам оқлашга зимдан тайёр турибмиз. Тартиб ўрнатиш учун, жиноятчилар ҳамласидан уларнинг ҳаёти ва мол-мулкини ҳимоя қила олиш учун ҳокимият қодир эканлигига ишонмай қўйган одамлар ўз сафларидан халқ ҳомийларини ўртага олиб чиқишга, юзага келган боши берк кўчадан ўз билгиларича чиқиш йўлларини излашга бошладилар.

Шу тариқа энг оддий, ва уларнинг назарида, энг самарали йўлни таклиф этадиган навбатдаги мардонавор Робин Гудлар пайдо бўлишади. Улар таклиф қилган йўл, бу отиб ташлашдир.

Таассуфки, мактуб манзили қайд этилмаган. Муаллиф ёки муаллифлар шахсини аниқлашга ёрдам берадиган бошқа бирор белгилар ҳам йўқ унда. Ҳар қалай бундай сатрларни мамлакат уқубатларини ўз уқубатлари сифатида қабул қиладиган одамларгина ёзиши мумкин, деб ўйлаймиз.

Бироқ уларни огоҳ этиб қўйишни истардик. Тарихда кўп бор ақлга зид ҳолатлар кузатилган. Мақсад воситаларни оқлайди, деган шиор билан ҳаракат қилган кишилар ҳамиша мағлубиятга учраганлар. Энг олижаноб, ажойиб мақсадлар пасткаш ҳатти-ҳаракатлар билан эришишга интилиш бошланган заҳоти хира тортиб, акс маъно касб этган ва охир оқибатда, тескари ҳолатда намоён бўлган.

Қон, ўлим, нафрат ҳеч кимни бахтиёр қилмаган. Биринчи навбатда, нафратни қуролга айлантириб олган кимсаларни. Улар «Барча ярамас одамларга ўлим!» деб ёзадилар. Ярамас одам инсонми ёки йўқлигини ким аниқлаб беради? Чунончи, ҳатто Линч суди ҳам қандайдир меъёр ва қоидаларга бўйсунган. Тергов йўлга қўйилган, гувоҳлар сўроқ қилинган эди. Улар эса шунчаки йўқ қилишмоқчи. У ҳолда бу қотилликдан бошқа нарса эмас. Ва улар жамият ҳалоскорлари, мурувватпешалар эмас, балки жиноятчилардир.

Ҳозир мамлакат кун сайин янги ва янги зиддиятлардан ларзага тушмоқда, юлиб-тортқиланмоқда. Жумҳуриятлар Иттифоқ билан, демократлар консерваторлар билан, болалар ота-оналари билан баҳслашаётир. Зиддиятли вазият қандайдир ижтимоий жазавани юзага келтирди. Бундай боши берк кўчадан чиқиш йўли битта. Тўхташ. Ён-атрофга назар ташлаш. Қандай одамлар эканлигимизни эсга олиш. Ва англаб етиш. Нафрат билан ҳеч нарсага эришиб бўлмайди. Муросага келиб ва қонунга бўйсуниб-гина бунёдкорлик ишларини амалга ошириш мумкин.

МАҲКУМЛАР УЧУН — «МЕҲНАТ БАЙРОҒИ»

Свердловск вилоят ижроқўми ахлоқ тузатиш ишлари бошқармаси кўпнусхали «Трудовое знамя» рўзномаси таъсис этувчиси сифатида майдонга чиқди. Рўйхатдан ўтказиш чоғида берилган баёнотда айтилишича, бу рўзнома қамалган ва ЛТП ҳамда махсус комендатураларда ушлаб турилган шахсларга тарқатилади. Рўзнома ҳақиқат манбаи сифатида тарбиявий хабарлар чоп этади. «Трудовое знамя» етти ярим минг нусхада ва ҳафтада бир марта чоп этилади.

С. ШНАЙДЕР,
Свердловск.

ОЗАРБАЙЖОН:

1. Тоғли Қорабоғ Мухтор вилояти ва унинг атрофи.
Алоҳида ҳолат 1988 йил 21 сентябрда жорий этилган. Фавқулодда ҳолат 1990 йил 15 январдан бери амалда.

2. Хонлар ноҳияси:
Комендантлик соати 1988 йил 22 ноябрда Озарбайжон ССЖ Олий Кенгаши Раёсати томонидан жорий этилган.

3. Озарбайжоннинг чегара ноҳиялари, шу жумладан Нахичеван МССЖ.
Фавқулодда ҳолат 1990 йил 15 январда ССЖИ Олий Кенгаши Раёсати томонидан жорий этилган.

4. Боку шаҳри.
Фавқулодда ҳолат 1990 йил 20 январда ССЖИ Олий Кенгаши Раёсати томонидан жорий этилган.

АРМАНИСТОН:

5. Озарбайжон темир йўлининг Мегрин қисми.
Фавқулодда ҳолат 1990 йил 5 апрелда Арманистон ССЖ Олий Кенгаши Раёсати томонидан жорий этилган.

6. Ереван шаҳри.
Фавқулодда ҳолат 1990 йил 29 августда Арманистон ССЖ Олий Кенгаши Раёсати томонидан жорий этилган.

ГУРЖИСТОН:

7. Абхазия МССЖ.
Алоҳида ҳолат тартиби 1989 йил 18 июлда Абхазия МССЖ Олий Кенгаши Раёсати томонидан жорий этилган.

ЎЗБЕКИСТОН:

8. Фарғона шаҳри.
Комендантлик соати 1989 йил 4 июнда Ўзбекистон ССЖ Олий Кенгаши Раёсати томонидан жорий этилган

ҚИРҒИЗИСТОН:

9. Ўш шаҳри.
Фавқулодда ҳолат 1990 йил 4 июнда Қирғизистон ССЖ Олий Кенгаши Раёсати томонидан жорий этилган.

10. Ўш вилояти.
Фавқулодда ҳолат 1990 йил 7 июнда Қирғизистон ССЖ Олий Кенгаши Раёсати томонидан жорий этилган.

ТОЖИКИСТОН:

11. Душанбе шаҳри.
Комендантлик соати 1990 йил 12 февралда Тожикистон ССЖ Олий Кенгаши Раёсати томонидан жорий этилган.

МОЛДОВА:

12. Гагаузлар ғуж бўлиб яшайдиган беш ноҳия.
Фавқулодда ҳолат 1990 йил 26 октябрда Молдова Олий Кенгаши Раёсати томонидан жорий этилган.

(ССЖИ ИИВ ички қўшинлари матбуот марказининг маълумотларидан).

* * *

Мамлакатимиз парламенти инқироздан чиқиш йўлларини изламоқда. У фавқулодда чораларни кўрармикин!

МЕН БОШҚА БУНДАЙ МАМЛАКАТНИ БИЛМАЙМАН

ССЖИНИНГ 12 МИНТАҚАСИДА ФАВҚУЛОДДА ҲОЛАТ ЖОРИЙ ЭТИЛДИ

«Жаноблар Давлат ҳаётида шундай вақтлар ҳам бўладики, Давлат манфаати ҳуқуқдан устун туради ва ё назария бутунлигини ёки давлат бутунлигини танлашга тўғри келади... У хавф остида қолганида, ўзини парчаланиб кетишдан ҳимоя қилиш учун Давлат энг қаттиқ, мутлақо одатдан ташқари қонун қабул қилиши мумкин. Давлат қабул қилиши зарур. Шундай бўлган шундай бўлмоқда, ҳар доим ҳам доимо шундай бўлади...» Кўриб турибсизки, Россия бош вазири Петр Аркадьевич Столипиннинг 1907 йил баҳорида Давлат Думасининг мажлисида айтган юқоридаги гапларининг умри узоқ экан. Ҳукуматнинг фавқулодда ҳуқуқлари тўғрисида гап ССЖИда ҳам эски Россиядаги каби: «ҳар доим ва доимо», ҳатто бошқа тарихий даврда яшаётган бўлсак ҳам бўлган. Наҳотки бугун, 1990 йилнинг кузида ҳам давлат манфаати шуни тақозо этса?

Столипиннинг донолик ва қаттиққўллик билан бошқариш услубига кейинги пайтда айниқса ҳукумат доираларида мурожаат қилиш кўп бўлмоқда. Афтидан беш йил ичида мамлакатдаги иқтисодий ва сиёсий вазиятни барқарорлаштиришга, шу жумладан ҳарбий дала судлари ва бошқа фавқулодда чоралар ёрдамида эришган Петр Аркадьевичнинг шуҳрати бугунги Россия давлатининг кўпчилик олий раҳбарлари, шунингдек, янада ташвишлироғи тобора кўпроқ халқ вакиллари — ССЖИ Олий Кенгаши аъзоларига тинчлик бермаяпти шекилли. Кейинги ўн кунда «фавқулодда» сўзи шу қадар кўп тилга олиндики, у сиёсий луғатимизда «президент» сўзидан сўнг иккинчи ўринни эгаллади. Бўлар бўлмас «кучли» қўл, «темир» интизом тўғрисида гапира бошлашди. Бу нима, қўмсашми?

ССЖИ Олий Кенгашининг «Мамлакатдаги вазият тўғрисида»ги қарори (Ушбу қарор бугун Кремлдаги сессияда қабул қилинади) лойиҳасини мен шундай баҳолайман. Лойиҳага «ССЖИ Президентига конкрет вазиятдан келиб чиқиб фуқароларнинг ҳуқуқлари бузилганда, уларнинг ҳаёти, соғлиги, мулки хавф остида қолганда тегишли, токи фавқулоддагигача чоралар кўриш тавсия этилсин» деган бандни қўшган таҳрир комиссиясини қандай қилиб ўтган кунларни қўмсамаяпти дейиш мумкин! Ёхуд бундан уч кун бурун келтирилган жумлани олинг: «Жумҳурият белгиланган чеклашни жорий этишдан бош тортган ҳолда ССЖИ Президентига унинг ихтиёрида бўлган барча ваколат ва воситаларини ишга солиш тавсия этилсин».

Мамлакат бевосита президент бошқарувига ўтсагина биз овқатга ва нонга тўямиз, деган ишонч қаёқдан пайдо бўлди ўзи! Ваҳоланки, «Фавқулодда ҳолатнинг ҳуқуқий мақоми» қонунида бу олдинданоқ белгилаб қўйилган. Шу ўринда мен ҳаётимда биринчи марта Егор Кузьмич Лигачев фикрига қўшиламан. Яқинда у журналистларга дилдан чиқариб: «Фикримча Президент ва Президент бошқарувининг ролини бу қадар ошириб юбормаслик керак. Мамлакатимиз ҳозирча бундай бошқарув усулига тайёр эмас» деганди.

Ҳақиқатан ҳам, одатдагидек бизнинг елкамизга зил-замбил юк бўлиб тушадиган президент бошқарувининг бирдан бир шакли — бу фавқулодда ҳолат тўғрисидаги қонунда икир-чикиригача ишлаб чиқилган шаклдир. Фақат ана шу қонунгина ижроия ҳокимиятининг ҳарбийчасига тўлиқ Президентга бўйсунишини кўзда тутади. Фақат шу қонунгина бошқарувнинг барча бўғинларини бир қўлда ушлаб туриш имконини беради. Фақат шу қонунгина «қулоқсиз» Шўро ва давлат органлари ваколатини тўхтатиб қўяди ва ҳарбий ижроия лавозими — комендантга ёки губернаторга (ном топиш қийин эмас) топшириши мумкин. Ана шунда ҳаммаси тамом бўлади: сиёсат ҳам, иқтисод ҳам, маданият ҳам битта одамга, битта буйруққа боғлиқ бўлиб қолади.

Ўзингиз тушунасиз, менинг ҳам хавотирланишга ҳаққим бор. Ўйлайманки бу асосли. Негаки, яна қайтараман, Президентга икки-уч ҳафта ичида ҳокимиятни қўлга олишга имкон берадиган бошқа қонун йўқ. Фақат саккиз банддан иборат режа бор холос: ССЖИ федерацияси Кенгашига янги ваколатлар бериш, Мамлакат Хавфсизлик Кенгашини, Назорат палатасини тузиш, Президент ҳузурида ҳуқуқни муҳофаза этувчи органларни мувофиқлаштирувчи махсус хизматни ташкил этиш... Бугун бу анчайин ойдинлашса керак, аммо ҳозирча уни ҳар ким ўзича тушунмоқда. Депутатлар бир марта Президентга ишониб у тавсия этган бозорга ўтиш бўйича асосий йўналишларни қабул қилиб оқибати нима бўлганини яхши билишади. Ваҳоланки ўшанда Президент ҳаракатномасидан Шаталин ва Явлинский тавсия этган кескин иқтисодий ислоҳотни ҳам ва ҳукумат ҳаракатномасини давом эттиришни ҳам (шундай бўлди ҳам) кутиш мумкинлиги кундай равшан эди. Корхоналар ваъда қилинган ислоҳот ўрнига тақсимлаш тўғрисидаги қонун тимсолида яна бир зарбага учрашган бўлса, биз билан сиз эса нарх-навони кўтариш тўғрисидаги қарорга эга бўлдик.

Яна бир нарса. Чор Россиясининг «золим», «эркинлик душмани», деб ном чиқарган бош вазири П. А. Столипин кескин бирор бир қонунни Думадан «сакраб» ўтказишдан олдин ҳар сафар Думага келиб ўзининг ҳақлигини исботларди. У доимо «ҳукумат рус фуқаросининг ҳаёти ва мулкини оддий усуллар, оддий қонунларни қўллаб ҳимоя қилишга қодирми? Фавқулодда қонун халқнинг табиий ҳаёти оқимига, уни табиий, тинч томонга буриб юборишга тўсиқ бўлмайдими?» деб сўрарди. Яна шуни ҳам эсдан чиқармайликки Петр Аркадьевич халқнинг қорнини фақат фавқулодда чоралар кўриш билан эмас, аввалимбор ислоҳотлар билан тўйдирган. Биринчи навбатда ҳақли равишда «Столипин ислоҳоти» деб ном олган аграр ислоҳот билан.

Ана энди савол берайлик: ССЖИ Олий Кенгаши, ҳукумат, Президент оддий усулларни қўллаб вазиятни юмшатиш учун ҳамма ишни қилишдимикин? Ер, мулк, яккаҳокимликни тугатиш масалалари қачон ҳал этилади? Ҳатто энг оддий иш амалга оширилмади: ССЖИ Олий Кенгаши ҳалигача жумҳуриятларнинг мустақиллик тўғрисидаги декларациясини тан олгани йўқ.

С. СОКОЛОВ.

«ЁДГОРЛИК»КА ФРАНЦУЗ МУКОФОТИ

ПАРИЖ. (ТАСС мухбири Игорь Кулешов). Совет «Ёдгорлик» жамиятига душанба куни кечқурун тантанали вазиятда Франциянинг «Хотира мукофоти» топширилди. Халқаро ҳакамлар ҳайъати мана шу совет ташкилотининг Сталин қатағонлари қурбонларини ҳимоя қилиш ишига қўшган ҳиссаси учун уни мазкур мукофот билан тақдирлади.

Бир йил муқаддам таъсис этилган бу мукофот ўз асарлари, ҳаракатлари ва ташаббуслари билан келгуси авлодларнинг маънавий ва маданий камолоти йўлида, ўтмиш фожиалари такрорланмаслигини кўзлаб, хотирани сақлаб қолишга кўмаклашаётган дунёдаги турли мамлакатларнинг айрим кишилари ва ташкилотларига берилади.

Мукофот топширишга бағишлаб Парижнинг Шайо саройида ўтказилган маросимда Франция Президентининг рафиқаси «Франц Либерте» жамоа ташкилотининг раиси Даниэль Миттеран хоним қатнашди. «Ёдгорлик» жамияти Москва бўлимининг вакили Евгений Евтушенко мукофотни қабул қилиб олар экан, жамият аъзолари Сталин қатағонлари тарихи ҳеч қачон такрорланмаслиги учун қўлларидан келган ҳамма ишни қиладилар, деди.

Курд халқининг озодлигини қаттиқ туриб ҳимоя қилаётган «Париждаги курдлар илмгоҳи» ҳамда Сенегалнинг «Тоғдаги қуллик уйи» ҳам «Хотира мукофоти»га сазовор бўлдилар. Сенегалдаги шу уйда қул савдоси даврида Африка халқларининг азоб-уқубатларини тасвирловчи музей барпо этилмоқда.

ҲУКМ ҚАТЪИЙ: ТУҒИШ МАН ЭТИЛАДИ

Трейси Уайлдерс ҳомиладор эканлигини онаси билиш-билмаслигини муҳокама қилишдан энди наф йўқ. Аммо оғриқ ва қон кетишдан шикоят қилаётган қизини Жексонвилля шаҳридаги дорилфунун госпиталига айнан унинг ўзи етаклаб борган эди. Тез ёрдам бўлимидан ҳожатхонага кириб чиқаман, деб чиққан Трейси ўша ернинг ўзида қизалоқ туғди ва уни пластик халтага солиб, ахлат қутисига ташлаб юборди. Излаб топгунларича, янги туғилган гўдак бўғилиб ўлиб бўлганди. Полиция эҳтимол тутилган қотиллар даврасини тезда аниқлагач ҳам қиз ҳомиладор бўлганлигини тан олгиси келмай, умуман йигитлар билан бир неча мартагина ўпишганман, деб туриб олди. Унинг айбини исботлаш унчалик катта қийинчилик туғдирмади. Ниҳоят Трейси чақалоқни ўз қўли билан бўғиб ўлдирганини бўйнига олди.

Бу қотиллик шунинг учун ҳам даҳшатлики, ҳозирги кунда бундай воқеаларнинг охири кўринмайди: афсуски, Трейсига қадар шундай қилишган эди, ундан кейин ҳам бу давом этаверади. Қизларнинг онасини Джинним ёки Оля деб атайдиларми ва бу қизлар гўдакларни халтага солибми ёки «600 секунд» программасида яқинда бир телерепортажда кўрсатганларидек, қурилиш майдонига ташлаб кетиб нобуд қиладими — фарқи йўқ. Уларда ҳам, бизда ҳам бу ваҳшийликка суд амалиётида тез-тез дуч келинаётир. Уайлдерс иши бўйича айбловчилардан бири Брюс Андерсон бу ҳақда изтироб билан аниқ қилиб шундай деди: Ҳомиладор бўлиб, уни тан олмайдиган, сўнгра эса ўз фарзандини ахлатга ташлаб кетадиган Трейси Уайлдерслар бизда муттасил пайдо бўлади. Янги туғилган бу гўдакларга кимлар ғамхўрлик қилади? Биз шу даражагача етдикки, фуқаролар бу масала билан судьяларгина шуғулланишини кутадиган бўлиб қолишди. Мактаблар бу масала билан шуғулланмайди. Ота-оналар эса ўзларини бу масалага алоқасиз кишилардек тутишади.

Демак, ҳаммаси учун судьялар масъул экан-да. Начора, биз жинсий муносабатларга ҳали тайёр бўлмаган ўсмирлар устидан назорат ўрнатиш бўйича сўнгги уриниш қилаяпмиз.

Жексонвиллялик 17 ёшли қиз — гўдак қотили иши юзасидан чиқарилган ғалати ҳукм бу масалада ташланган энг сўнгги қадам бўлди. Яъни: икки йиллик қамоқ жазосидан кейин Трейси мактабни тугатиб олиши учун кафилликка озод қилинади. Аммо у муттасил назорат остида бўлади ҳамда руҳиятшунос ва сексопатолог назорати остида яшайди. Ва ниҳоят, энг муҳими, суд ҳукмига кўра, Трейси ўн йил мобайнида ҳомиладорликдан сақловчи махсус дори истеъмол қилиб туриши лозим. Ҳукмда қисқа муддатли — қонун бўйича 12 йилдан 22 йилгача — икки йиллик қамоқ жазоси белгиланиши мана шу шартлар билан изоҳланади.

«Мени ҳукмнинг шартлари эмас, балки қамоқ муддатининг қисқа эканлиги кўпроқ қизиқтирди», — деди қониқиш билан ҳимоячи адвокат.

Белгилаб қўйилган қоидага қандай риоя қилинаётганини назорат қилиш юзасидан суд ҳукмида ҳеч нарса айтилмаган. Бироқ шартлар бузилган тақдирда, ҳукм қайта кўриб чиқилиши ва жазо муддати узайтирилиши мумкин.

Ноанъанавий қарордан қониқиш ҳосил қилганлар ҳам, аёлларни фарзанд кўриш ҳуқуқидан маҳрум этиш конституцияга зид деб билиб, норози бўлганлар ҳам истаганча топилади.

Умуман олганда, АҚШда 1942 йилда Олий суд чиқарган қарорда айтилишича, штатлар бола туғилиши масаласи устидан назорат ўрнатиш ҳуқуқига эга эмас. Дарвоқе, шу муносабат билан «Нью-Йорк таймс» рўзномаси ёзади: бу қарор Оклахома штатида ўша пайтда ҳукм суриб келган — жинсий муносабатлар негизида бир неча марта жиноятга қўл урган ҳуқуқбузарларни бичиб қўйишга имкон берадиган қонунни амалда бекор қилган эди.

Икки йил муқаддам Аризона штатида ҳам 17 ёшли қизга нисбатан шунга ўхшаш ҳукм ўқилганди. У 8 ойлик, 2 ёшли, ўғилларини қаттиқ иситилган хонада икки кун ёлғиз қолдирганлиги учун жазоланган эди. Фақат ўн йил муддатга ўзини тийиб юриш ўрнига у умрбод ҳомила кўрмасликка ҳукм этилганди. Бироқ бир неча ойдан кейин шу шартни бекор қилишга тўғри келган эди.

Даҳшат! Қилиб қўйган иши учун тунлари виждони азобланмайдиган аҳмоқ Трейсиларга қарашнинг ўзи қўрқинчли. Ҳойнаҳой улар даҳшатли туш ҳам кўрмасалар керак. Улар ҳатто ўз келажакларига ишонадилар ҳам. Хуллас, энди бу оддий қотилнинг оддий мушоҳадаси.

Е. ОВЧАРЕНКО,
Нью-Йорк.

Хориждан хабарлар

- ОДАМЛАРГА ҚЎРҚУВ СОЛГАН ТАШКИЛОТДА ҚАЙТА ҚУРИШ
- ОИЛАВИЙ БАХТ — ЭНГ КАТТА БОЙЛИК
- ОКЕАН ОРТИГА УЗАТИЛГАН ҚУЛ

ТАМАКИ МАҲСУЛОТЛАРИ РЕКЛАМАСИ ТАҚИҚЛАНДИ

ПЕКИН, (ТАСС мухбири Владимир Каширов). Гонконг маъмурияти шу йил 1 декабрдан бошлаб телевидение орқали тамаки маҳсулотларини реклама қилишни тақиқлади. Бу — кашандаларнинг, аввало ўсмирлар ва аёллар орасидаги тез кўпайиб, бораётган чекувчилар сонини қисқартиришга қаратилган тадбирлардан биридир.

Хитой матбуотининг хабар қилишича, яқинда Гонконгда ўтказилган расмий текшириш натижалари Англиянинг қарийб олти миллион одам яшайдиган бу мулкида ҳозир 15 ёшдан катта 650 минг чекувчи борлигини кўрсатди. Саломатлик учун хавфли бу одатга 13 ёшга етмаган болаларнинг тахминан 20 фоизи ўрганиб қолган, чунончи шулардан 5 фоизи ҳозирнинг ўзидаёқ ашаддий кашандага айланган.

ҚОРАДОРИ МУСОДАРА ҚИЛИНДИ

ХАРАРЕ. (ТАСС). Жанубий Африка полицияси Ян Смэтс халқаро аэропортида жами қарийб етти миллион долларлик қорадорини мусодара қилди.

Йоханнесбург полициясининг вакили капитан Е. Опперман матбуот вакилларига транзит йўловчилардан бирининг чамадонида нархи 5,97 миллион доллар деб баҳоланган қорадори топилганини маълум қилди. Опперманнинг айтишича, бу Жанубий Африка жумҳурияти аэропортларида шу пайтга қадар мусодара қилинган қорадори туркумлари ичида энг каттасидир.

Шу аэропортнинг ўзида турли банг моддаларни олиб ўтишга уринган яна бир нечта аёл ушланди.

Оқсуяклар йилномаси

МАДОННАНИНГ ОМАДИ ЧОПМАЯПТИ

Машҳур юлдузнинг ишқ бобидаги барча умидлари пучга чиқди. Гап ким ҳақида бораётганини пайқадингизми? Мадонна ҳақида. Шахсий ҳаётда рок-қўшиқчисига сира омад чопмаяпти. Шон Пенн билан ажралиши ҳали ҳануз жанжалга сабаб бўлаётир. Собиқ эри Мадоннани шу пайтгача хотиржам яшашга қўймаяпти: икковлари ўртасида бўлиб ўтган эҳтиросли сониялар туширилган видеокассетани ҳар кимларга кўрсатиб юрибди. Актёр ва режиссёр Уоррен Битти билан бўлган муҳаббатли кунлар ҳам узоққа бормади. Кейин янги қизиқиш пайдо бўлди, аммо 22 ёшли қора танли раққос ҳам тезда меъдасига урди.

Мадонна ҳаётида янги саҳифа очилди: туғилган кунида (у 31 ёшга тўлди) 27 ёшли Тони Уорд — бўйи 187 сантиметр ва оғирлиги 85 килограмм бўлган гўзал монекенчи билан танишиб қолди. Мадонна яшариб кетгандек бўлди, ён-атрофдагилар эса бу никоҳ хусусида шивир-шивир қилишни бошлашди.

Тўсатдан, орадан икки ой ўтгач, Мадоннанинг бахтига яна соя ташланди. Танлаб топган эри ғалати чиқиб қолди: шаҳвоний ойнома, боз устига аёлмижоз эркакларга атаб махсус чиқариладиган нашр учун қип яланғоч ҳолда суратга тушди. Жамики шумтака йигитлар барча ойномаларни ва унга қўшимча равишда яланғоч Уорд тасвирланган томошақоғозларни сотиб олдилар. Ҳадемай Тонининг ўзига яраша нуқсонлари очилиб қолди. Мадоннага уйлангунга қадар гоҳ эркаклар, гоҳ аёллар ҳамроҳлигида аёлмижоз эркаклар учун ажратилган кафега бориб турганлиги, аёллар ич кўйлаги, баланд пошнали аёллар пойафзалини кийишни яхши кўрганлиги, секс-дўконга рўжу қўйганлиги маълум бўлди. Масала равшан эди. Шўр пешона Мадонна! Ёки танлаш имкониятининг адоғи йўқмикан?

Н. ДОЛГОПОЛОВ,
Париж.

СУРАТДА: Мадонна собиқ эри Шон Пенн билан.

АҚШ ВА КУБА МУНОСАБАТЛАРИНИ ЯХШИЛАШ ЙЎЛИДА

ГАВАНА. (ТАСС мухбири Сергей Кутиков). Куба теварагидаги тангликни юмшатиш, демак АҚШ ва Куба ўртасидаги муносабатларни яхшилаш йўли — ССЖИнинг стратегик йўли ҳисобланади. Бу ерда журналистлар билан бўлган учрашувда шўро раҳбариятининг махсус вакиллари Георгий Мамедов билан Валерий Николаенко шундай дедилар.

Шўро вакиллари ўзларининг Кубага ташрифлари чоғида Куба давлат ва фирқа арбоблари билан қатор учрашувлар ўтказишди, уларни Фидель Кастро қабул қилди, суҳбат чоғида халқаро аҳвол ҳамда икки томонлама муносабатларга доир муҳим масалалар тилга олинди.

Шўро вакилларининг сўзларига қараганда, АҚШ ва Куба ўртасидаги муносабатларни нормаллаштириш масаласи ССЖИ ва АҚШ Президентларининг келаси йил январь ойида бўладиган учрашуви чоғида кўриб чиқилиши мумкин. Улар ССЖИ ва АҚШ олий даражадаги учрашувларнинг кун тартибини аввалдан келишиб олмайдиган бўлганликларини таъкидладилар, бинобарин Шўро томони мазкур масалани ўртага қўйиш ниятидадир.

ССЖИ Куба — Америка мулоқотига кўмаклашишга тайёр, лекин «биз мазкур икки мамлакат ўртасида бевосита алоқа қиладиган вақт келди деб ҳисоблаймиз», дейишди Шўро раҳбарияти вакиллари. Шўро раҳбарияти вакилларининг фикрича, «Куба раҳбарияти Қўшма Штатлар билан суверенитет, мустақиллик ва бир-бирининг ички ишларига аралашмаслик шарти билангина бевосита мулоқот қилишга қарши эмас». Муносабатларни нормаллаштира бошлаш учун Вашингтон олға сураётган шартлар ичида шундай талаб ҳам бор: «Улар Куба маъмурларидан ўзларича демократик ўзгартишлар деб атаётган нарсани талаб этишмоқда, бу эса ички ишларга йўл қўйиб бўлмайдиган даражадаги аралашишдир», деб таъкидлашди Г. Мамедов билан Н. Николаенко.

Улар ССЖИнинг Кубага ҳарбий ёрдами тўғрисидаги масалага тўхталиб, «бундай ёрдам миқдори биз олиб бораётган ҳарбий ҳамкорликнинг сабабларига боғлиқ эканлигини уқтирдилар. Қўшма Штатлар жумҳуриятга хавф солаётганлигини америкаликларга ошкора айтаяпмиз».

Ўйлаймизки, Майкл Жексонни мусиқа шайдоларига таништириб ўтиришнинг ҳожати йўқ. Унинг сингиллари Жанет Ла-Тойи ҳам тобора машҳур бўлиб боришаётир. Майкл укалари билан «Жексон Файв» деган ансамбль тузгани ҳам кўпчиликка маълум бўлса керак. Яқинда ана шундай истеъдодли болаларни тарбиялаган аёл — Майклнинг онаси Кетрин Жексоннинг ўз оиласи ҳақида ёзган китоби АҚШ, Япония, Канада, Франция, Жанубий Қурия ва бошқа кўпгина мамлакатларда катта муваффақият қозонди. Энди бу китобни мамлакатимизда ҳам нашр этиш мўлжалланмоқда.

СУРАТДА: Майклнинг ота-онаси — Кетрин ва Жо Жексонлар.

ТАСС сурати.

РАХ—ДХҚ: БИЗ СИЗ БИЛАН УЧРАШМАГАНМИЗ

РУМИНИЯ ДАВЛАТ ХАВФСИЗЛИГИ ТЎҒРИСИДА УНИНГ ДИРЕКТОРИ В. МЭГУРЯНУ СЎЗЛАЙДИ

Бу ташкилотнинг ўтмишдоши — «Секуритате» номини эшитганда руминлар ҳозир ҳам бир сесканиб тушадилар.

Шундан буён Руминия ахборот хизмати (РАХ) тўғрисида румин ва хорижий рўзномаларда юзлаб мақолалар чоп этилди. Уларда ҳақоратомуз сўзлар бўлмасада, аммо ишончсизлик ҳамиша соя ташлаб турарди. Бу мақолаларнинг қарийб ҳеч бирида холислик йўқ эди. Наинки, номи ўзгарган эсада, кадрлари ўша-ўша. Мэгуряну кўпдан-кўп мусоҳабаларида РАХ «ички жосуслик билан» шуғулланмайди, унинг ходимлари мутлақо давлат хавфсизлиги билан машғул деб ишонтиришга ҳаракат қилади. Аммо собиқ «Секуритате» амалга оширган ғаламисликлар шу қадарки, ҳозирги РАХ ходимлари ва раҳбарларининг эзгу ниятларига одамлар дарровда ишона олмайди.

Албатта, мен ҳам ана шу савол қутқуси билан В. Мэгуряну ҳузурига бордим. Бўсағада мени навбатчи зобит тўхтатди: «Ҳужжатингизни кўрсатинг!» Ва шу пайт мен ёнимда ҳужжатларим йўқлигини пайқаб қолдим. Умуман ҳеч қандай ҳужжатим йўқ эди. Икки ой кутганларим елга учди, деб ўйладим. Кутилмаганда соқчи мени юпатди: «Хавотирланманг, ҳозир матбуот билан муносабатлар бўйича бўлим бошлиғи келиб, сизни директор ҳузурига олиб боради». Буни қаранг-а!

Мени қаршилаб, хонадан эллик ёшлардаги ёқимтой эркак чиқиб келди. Ҳеч ким «Смирно!» ҳолатида тик қотмади ҳам. У қўл узатди: «Сизни қутлаётганимдан хурсандман!».

— Жаноб Мэгуряну, «Секуритате» қандай ташкилот эканлигини бутун дунёда билишади. РАХ қандай ташкилот?

— Руминия ахборот хизмати март ойи охирларида тузилди. «Секуритате» билан халқимиз бутунлай хайрлашди, деган умиддаман. Бизнинг қўл остимизда қамоқхона ва изоляторлар, махсус қуролли бўлинмалар йўқ. Биз аввалги ташкилотдан фарқли ўлароқ, «ўз фуқароларимизни тузатиш учун руҳий касалхоналар ва бошқа шунга ўхшаш муассасалар хизматидан фойдаланмаймиз. Бизнинг бош бўлинмамиз, бу контрразведкадир. Бундан ташқари, конституция ва миллий бойликларни ҳимоя қилиш, террорчилик фаолияти билан кураш бўйича бошқармаларимиз бор. Унинг вазифаси — ходимларимизнинг юриш-туришини кузатиш, бошқа разведкалар билан алоқа ўрнатишга ҳаракат ёки душман разведкасига оғдириб олиш эҳтимолини бартараф этиш.

— «Секуритате» ўзининг айғоқчилик тармоғи билан машҳур эди...

— Ҳар бир румин нима билан нафас олаётганини билиш — Чаушескунинг орзуси эди. Шунинг учун у бу юмушларни тақдирлар, собиқ «Секуритате» ишини шахсан ўзи назорат қилар эди. Аввалги иш усулидан фойдаланиш, бу ўзимизни обрўсизлантиришнинг энг қулай йўли бўлур эди. Бизнинг фаолиятимиз методологияси айғоқчилар кўмагига асосланмайди. РАХ мамлакат конституцияси ва президентига бўйсунади, парламент эса бизнинг фаолиятимизни назоратда тутади. Биз қандайдир фирқа ёки шахс манфаатларини ҳимоя қилмаймиз. Ходимларимиз сиёсат билан шуғулланиш, фирқа аъзоси бўлиш ҳуқуқидан маҳрумдирлар.

— Сиз фалсафа куллиётини тугатгансиз, фалсафа фанлари докторисиз. Румииния ва социалистик қурилиш амалиёти устида қачондан бошлаб ўйлай бошлагансиз?

— Отамни фирқадан ўчириб, уни «жамоалаштиришга қаршилик кўрсатган» деган айб билан суд қилмоқчи бўлганларидан буён, Кимларнингдир аҳмоқона кўрсатмасини бажариш учунгина бутунлай мантиққа зид равишда одамларни хўрлашганини кўрганман. 60-йилларнинг ўрталарига келиб, турмушимиз ҳақида жиддий ўйлай бошлаганман. Ўша пайтда мамлакатимизга маълум даражада иликлик югурган эди. Хорижий китобларни оригиналда ўқиш мумкин бўлиб қолган, ҳатто фалсафа тарихи курсларига илгарилари ман этилган номлар киритилган эди. Бироқ бу алдамчи эркинлик эканлигига кўпчилик тезда ишонч ҳосил қилди. Эсимда, бўлажак ҳукумат аъзолари номзодларини муҳокама қилганликлари учун дорилфунуннинг бир гуруҳ талабаларини ўқишдан ҳайдашган эди.

— РКП Марказий Қўмитаси ҳузуридаги Ижтимоий фанлар академиясида ишлаётиб, асосан фирқа ижрочилари бўлмиш унинг тингловчиларига Руминияда нималар юз бераётганини гапириб, уларнинг кўзини очмоқчи бўлган эдингиз?...

— Мантиқсизликни қарангки, тор доирада ва муайян чегара доирасида нуқсонларни танқид қилишга йўл қўйиларди, ўшанда ҳам. Бу нарса мамлакатда кечаётган баъзи воқеаларга ўз муносабатимни билдиришга менга имкон берар эди.

— У ҳолда сизни академиядан нима учун вилоятга қувғин қилишди?

— Диктатура ишончли эмас, деган нуқтаи назарда собит бўлган одамлар билан, хусусан И. Илиеску билан доимий алоқада бўлганим учун қувғин қилинганман.

— Бухарест воқеалари 21 декабрда, Сарой майдонида шаҳарликларнинг кўпминг сонли митинги чақирилган аснода бошланди. Ушбу митинг ташаббускори ким бўлган эди?

— Афсуски, унинг ташкилотчиси ким бўлганлигини шу кунгача ҳам билмайман. Чаушеску ҳар сафар ўзининг «доҳиёна» ғояларини эълон қилишдан олдин бу ғояларни халқ қанчалар «иштиёқ» билан кутиб олганлигига ўзини ҳам, бошқаларни ҳам ишонтириш учун ушбу майдонга одамларни йиғар эди.

— РАХ март ойи охирларида тузилди, инқилобдан сўнг ўтган уч ой ичида собиқ «Секуритате» билан нима кечди?

— «Секуритате» инқилоб ғалаба қозонган кундан эътиборан тарқаб кетди. Режимнинг энг ашаддий тарафдорлари ғойиб бўлишди: чет элларга қочишди. Ходимларнинг асосий қисми хавфсизлик органлари кадрлари армия тасарруфига ўтаётган даврда хизматдан четлаштирилдилар. Навбатдаги тозалаш ҳозирги ахборот хизматига кадрлар танлаш чоғида ўтказилди. Бу жараён шу кунларда ҳам давом этаётир.

— Шундай ходимлардан қанча киши хавфсизлик органларидан бўшатилди?

— Айтишим мумкин: собиқ «Секуритате» ходимларининг чорак қисмидан камроғи ҳозир РАХ таркибида ишлаяпти. Ва яна бир гап. Барча собиқ ходимлар халқ олдида гуноҳкор, деб ҳисоблаш ҳам хатодир. «Секуритате» сафларида ҳалол одамлар ҳам бор эди.

— Бироқ бугун румин рўзномалари, террорчилар қаерда, деган саволга жавоб излашяпти.

— Улардан кўплари жазога тортилди. Ва бу жараёнлар ошкора тарзда бўлиб ўтди. Раҳбарларни ҳам, ижрочиларни ҳам суд қилдик.

— Биз, Руминиядаги инқилоб чоғида ишлаган журналистлар ҳалок бўлганлар сонини гоҳ 20, гоҳ 40, гоҳ 60 минг кишидан иборат, деб кўрсатганимиз учун хижолатдамиз. Энди маълум бўлдики, ҳаддан ташқари муболаға қилган эканмиз. Лекин бу рақамларни биз румин манбаларидан олгандик. Бу олдиндан ўйланган ҳаракат эдими?

— Бу маълумотлар қандай қилиб пайдо бўлганини айтолмайман. Шуни биламанки, бу рақамларни келтирган одамлар Чаушеску режими қурбонларининг умумий миқдорини назарда тутган бўлиши керак. Бу рақамлар чиндан ҳам ҳайбатли, ва биз илмий ҳамда статистик маълумотларни ҳисобга олган ҳолда, бу масалага ҳам ойдинлик киритишимиз даркор. Дори-дармон етишмаслигидан, очлик ва совуқдан, турмаларда ва меҳнат лагерларида қанча киши ўлганлигини ахир ҳали ҳеч ким билмайди-ку.

— Эсимда, ўша декабрь кунларида алоҳида зулмкорлиги билан ажралиб турадиган «етимлар отрядлари» Бухарестга кириб келганлиги тўғрисидаги хабар аҳоли юрагига қаттиқ қўрқув солган эди. (Бу отрядлар етим болалар ва лагерларда тарбия топганлардан тузилган бўлиб, улар тоғнинг аллақайси ерида яширинча сақланарди — Д. Д.). Уларнинг тарбияси билан шахсан Чаушескунинг ўзи шуғулланган, деган гап-сўз ҳам юради. Ўшандан бери улар ҳақида бошқа эшитмадик. Шундай отрядлар бор эдими ёки йўқ?

— «Етимлар отрядлари» деб аталмиш отрядлар хусусида тергов ишлари давом этаётир. Дарҳақиқат, етим болалардан тузилган қандайдир махсус бўлинмалар тўғрисида гап-сўз бўлган эди. Бироқ биз ҳозирча бундай отрядларнинг қатағонда қатнашганлигини исботловчи аниқ далилларга эга эмасмиз.

Эҳтимолки, инқилоб кунларида Чаушеску яқинларидан кимнингдир атрофида туриб, зўр бериб қаршилик кўрсатган кишилар гуруҳи бўлгандир. Бироқ бугун улар қандайдир ташкилотга мансуб эдилар, деб ишонч билан гапириш қийин. Уларнинг айримлари жангларда ҳалок бўлган, бошқалари қочган.

— Сизнингча, Чаушеску Тимишоардаги муайян аҳволни билармиди?

— Шак-шубҳасиз. Фақат унинг воқеалар ривожланиши юзасидан чиқарган хулосаси янглиш эди: у бу вақтда масалага рўй-рост ёндошолмай қолганди.

— Бухарест воқеалари бошланишидан бир кун олдин Чаушеску қўшни мамлакатлар — Варшава Шартномаси ташкилоти қатнашчилари элчиларини ҳузурига таклиф этиб, уларни ССЖИ бошчилигида «Руминиянинг қонуний ҳукуматини ағдариб ташлаш» мақсадида Тимишоарда тартибсизликлар ташкил қилаётганликда айблади. Шу билан бирга, собиқ контрразведка раҳбари, полковник Ф. Теодареску суд жараёнидаги сўзида Тимишоардаги воқеалар хорижий разведка томонидан уюштирилмаганлиги тўғрисида Бухарестга хабар берганлигини айтди. Бугун бу масалада нима дейиш мумкин?

— Бу энди режимнинг топ ташлаб қолгани аломати. Лекин тергов ишлари тугамагунча, бирор нарсани тасдиқлаш ёки инкор этиш оғир. Ҳозирча воқеаларда қандайдир даражада чет элликлар ҳам қатнашган деган тахмин бор.

— Руминия матбуотида чоп этилган кўплаб мақолаларда айтилишича, Тимишоарда ДХҚ жосуслари фаолият кўрсатганлар.

— Бу тахминларнинг аксарияти асоссиз, деб ўйлайман. Юқорида ҳам айтиб ўтганимдек, мавжуд маълумотларга қараганда, воқеалар ривожланиши бошланғич босқичида баъзи ташқи аралашув ҳам бўлган. Мен бундай тахминни инкор этмайман, аммо бирор томонга бармоқ ниқташ учун ҳам далилим йўқ.

Бироқ шуни сидқидилдан айтишим кераки, ўша даврда ҳеч ким бундай аралашувни шубҳа остига ҳам қўйиши мумкин эмасди. Ва кенг халқ оммаси билан биргаликда режимни ағдариб ташлашга ҳисса қўшган ҳар бир кимсага одамлар ҳурмат-эҳтиром билан муносабатда бўлишлари лозим. Бордию шундай «аралашув» бўлган бўлса ҳам, буни қоралаш керак эмас, чунки ўша пайтда бу жуда зарур эди.

— Мамлакатнинг баъзи раҳбарлари узоқ йиллар мобайнида ССЖИ Давлат хавфсизлик қўмитаси билан яқиндан алоқада бўлиб келган, деган гапни тасдиқлашга уринаётган румин нашрлари, сизнингча, қандай мақсадни кўзлаётир?

— Мен Милитарунинг ўзи бир неча марта айтган сўзларнигина такрорлашим мумкин: у ҳеч қачон ДХҚ билан ҳеч қандай алоқада бўлмаган.

— Руминия ахборот хизмати директори бўлганингиздан бери ДХҚ вакиллари билан учрашдингизми?

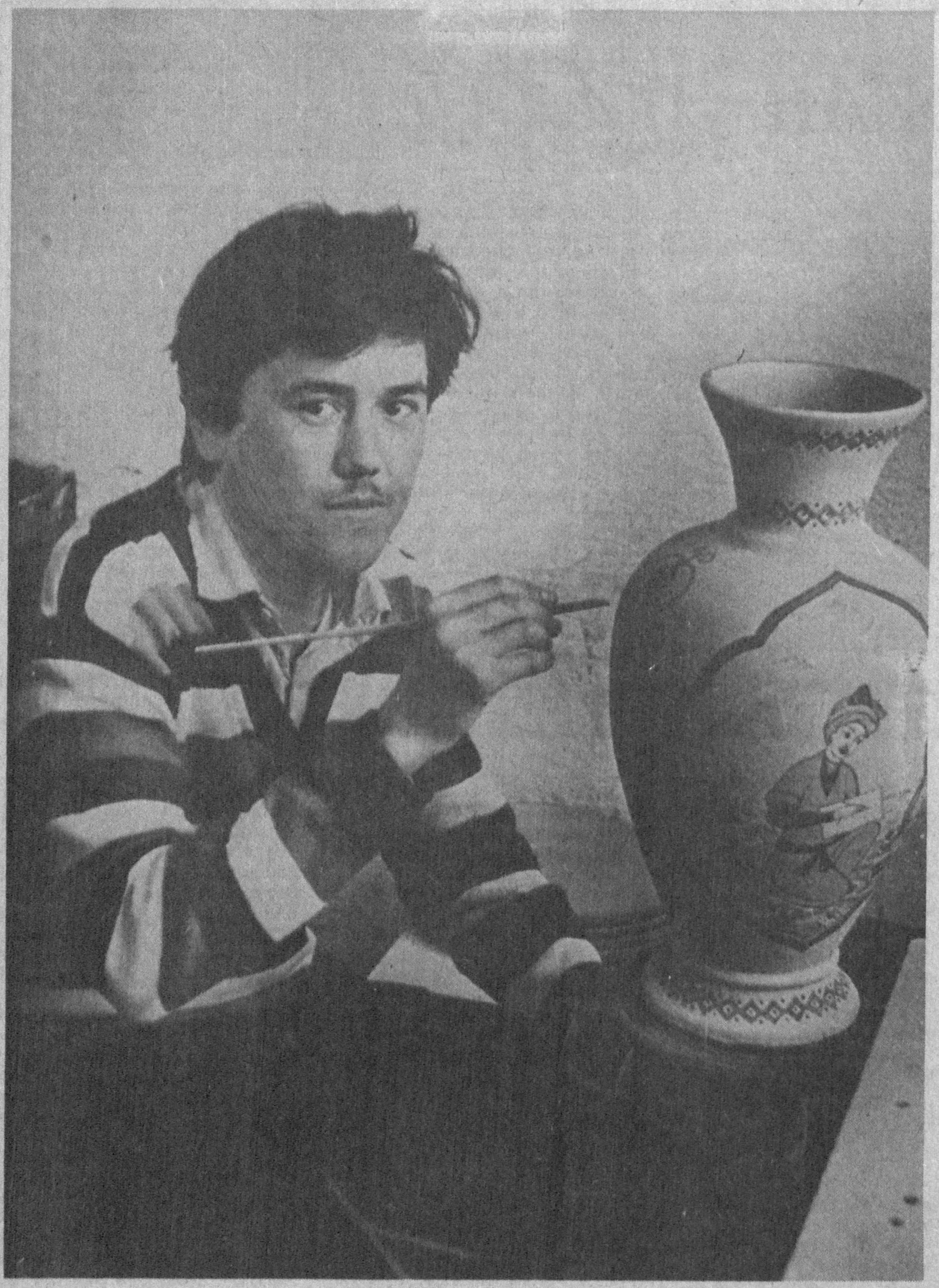
— Йўқ, ҳеч қачон. Бироқ бундай учрашув фойдадан ҳоли бўлмасди, деб ўйлайман. Биз ДХҚ ўз мамлакати учун зарур бўлган юмушни бажаргани учун ҳам уни қандайдир золим, деб ҳисобламаймиз.

Агар хорижий разведка ҳақида гапирадиган бўлсак, айтиш мумкинки, инқилобдан кейинги даврда уларнинг бизнинг мамлакатимиздаги фаолияти кучайиб кетди. Айрим чет эл разведкасининг саъй-ҳаракатлари Руминиядаги аҳволни чигаллаштиришга қаратилган, деб айтиш учун бизда барча асослар бор. Аммо шуни ҳам айтишим лозимки, жамиятимизда юз бераётган ҳамма ишларда ҳам чет эл жосуслик тармоқларининг қўли бор, деб бўлмайди.

— Инқилобдан кейин ўтган давр мобайнида армияда ҳам, ички ишлар вазирлигида ҳам унинг раҳбарларига мухолиф бўлган гуруҳлар тузилди. Армияни демократиялаштириш учун ҳаракат қўмитаси ҳозирда ҳам мавжуд. Айни вақтда РАХда шунга ўхшаш қандайдир гуруҳлар борлигини эшитганимиз йўқ. Бу сиз бошчилик қилаётган муассасада осойишталик ва якдиллик ҳукмрон деганими?

— Амалга оширилаётган ўзгартишлар нуқтаи назаридан РАХ энг ҳаракатчан муассасалардан биридир. Ўйлашимча, ҳам ичдан, ҳам сиртдан янгиланишга бўлган интилиш ҳар хил бузғунчи гуруҳларни тузиш учун фурсат қолдирмаган бўлса керак. Аммо бу, бизнинг ишимизда нуқсонлар йўқ, деган маънони англатмайди. Армия ва полиция масаласида эса шуни айтишим мумкинки, менинг назаримда, у ерларда демократиялаштириш жараёнини жадаллаштириш, нолойиқ кадрлардан халос бўлиш, ходимларнинг ижтимоий ҳимояси билан боғлиқ кўпгина муаммоларни ҳал қилиш керак.

Д. ДЬЯКОВ.
(ТАСС мухбири — «КП» учун).
Бухарест.

Шеробод ноҳиясидаги бадиий кулолчилик буюмлари заводида халқ истеъмоли моллари ишлаб чиқариш кенг йўлга қўйилган. Бу ерда 70 дан ортиқ турдаги хўжалик моллари ишлаб чиқарилади. Завод цехларида тайёрланаётган сопол буюмларнинг бир қанчаси хорижга ҳам жўнатилмоқда. Жумҳурият ҳамда Иттифоқ кўргазмаларида фахрли ўринларни олиб келаётган корхонанинг хўжалик ҳисобида ишлаётганига бир неча йил бўлди. Завод ишлаб чиқараётган маҳсулотларнинг оммалашишида корхона рассоми Акбар Нориев (суратда)нинг ҳам ҳиссаси бор.

Сураткаш Муҳаммад АМИН.

НИМА, НИМА, ОЛТИН ЭСА ЕТАРЛИ...

«Олтин изловчилар ҳаётидан олинган ҳар қандай ҳикоя ўз-ўзидан албатта омадсизлик тўғрисидаги ҳикоя бўлиб қолади».

Жек ЛОНДОН.

Ким билади, балки Юкон (АҚШ) олтин изловчиларининг омадлари чопмаган бўлса бордир. Шўро олтин изловчиларига Мурунтовда ҳеч ким қаршилик кўрсатгани йўқ. Тўғри, кўп пул кетди. Саҳро қаттиқ туриб берди, чунки...

1961 йил «Фирқа ҳоҳиши ва халқ қўли билан бу ерда Зарафшон шаҳри қурилади». Йўл четидаги мана шундай ёзувли тахтача чексиз қумлардан ҳориб-чарчаб, шаҳарга етиб келган йўловчини ҳайратга солади. Шаҳар ва олтин завод маҳсулар қўли билан қурилган. Шунинг учун бўлса керак, халқ ғазабланиб иккинчи худди шундай тахтачада «Халқ қўли» сўзини ўчириб ташлаган. «Фирқа хоҳиши» қолган, холос... Айтгандек, тўққиз қаватли уйлар виждонан қурилган. Зарафшондаги учта кучли зилзила вақтида ҳам биронтаси қилт этмаган.

1967 йилнинг мартидаги биринчи портлашни фақатгина ён-атрофдаги туялар билишди. 1969 йилнинг июлида биринчи олтин қуйилмаси олинди.

Бугун кон узунлиги ва эни 4х2 километрга чўзилган. Чуқурлиги 400 метрли улкан воронкани эслатади. Экскаватор ва юз тонналик «БелАЗ»лар юқоридан ерни тирнаётган митти ҳашоратлардек кўринади. 23 йил давомида бу ердан 500 миллион кубга яқин жинс қазиб чиқарилган.

Унинг қанчаси олтин экан?

Атом энергияси саноати вазирлиги, Молия вазирлиги, «Гохран» бу ҳақда ҳеч сир тутишади. Фақат бир нарса — кейинги пайтда олтинга давлат буюртмаси ошганлигини билдик. Бугун ССЖИда қазиладиган олтиннинг салмоқли қисми Зарафшондан олинади. Мутахассислар фикрича, Мурунтов заҳиралари 2042 йилгача етади. Қурилиши деярли миллиард сўмга тушган завод биринчи икки йилдаёқ ўзини қоплади.

Ишлаб чиқаришни неча киши қўриқлашини аниқлаш қийин.

— Агар буни айтсак, эртага сон жиҳатидан биздан кўпроқ қуролланган одамлар ҳужум қилмасликларига кафолат қани? — деб аниқ жавобдан қочади Марказий радио бошқаруви қисқартирилган ҳолда МРБ, эшикда ҳатто МРБ фирқа қўмитаси деган ёзувли тахтача ҳам бор. (директори Г. А. Прохоренко).

Завод жуда қаттиқ қўриқланади. Кўзга ташланмайдиган жойларда дотлар қурилган. Атайин навбатчи гуруҳ чақирилади. Бир зумда қаршимизда тиш-тирноғигача қуролланган ҳарбийлар пайдо бўлишди. Зобит, ҳар эҳтимолга қарши, аскарлар ҳар қандай ҳужумни бартараф этишга қодирлигини айтиб, огоҳлантириб қўйди.

«Тайёр маҳсулот цехи» бу заводнинг юраги. Уч қатор тиканли сим билан ўралган. Ортимизга ҳам, рўпарамизга ҳам видеокамералар ўрнатилган. Нима қилаётганингизни керакли жойда телевизордан кузатиб туришади. Режим бўйича бошлиқ кўзингизга синовчан тикилади.

МРБ директори ва соҳанинг бир-икки раҳбаридан бошқа ҳеч ким цехга ўз кийимида киролмайди (бизга истисно тариқасида рухсат беришди). Ишчилар учун иккита кийим алмаштириш хонаси бор — бири ишгача, бири кейин. Улар ўртасида яна қуролли ҳарбийлар турадиган бўлинма. Ишдан қайтаётган ҳар бир киши махсус текширишдан ўтказилади — соч тараш, оғизни чайиш, қўлида металл изловчи асбоби бор назоратчи олдида қип яланғоч бўлиб, (жумладан, аёллар ҳам) ўтириб-туриш ва ҳоказо.

Айтишларича, бу ердан ҳаттоки тирноқлар тагида олтин чангини ҳам олиб чиқиш мумкин эмас экан. Иш қуроллари — эговлар, махсус кийим, оёқ кийим чўткаси, ҳаттоки ҳаммом сочиғи ҳам ишлатиб бўлингандан кейин ёқиб, эритилади.

Зарафшон — бой шаҳар. Бу ерга маошга қўшиладиган 1,6 коэффицент, Атом энергияси саноати вазирлиги каналлари бўйича имтиёзли таъминотга қизиқиб иттифоқнинг турли бурчагидан мутахассислар келишган. Бўш пештахталардан кейин бу ердаги тўкин-сочинликни кўриб, шошиб қолдик. Японча мебель, совутгичлар, Венгрия сервизлари, чанг босган гилам янгич, хуллас, ҳар нарсанинг ўзи бор.

Бироқ, кишилар норози. Сўнгги вақтларда бу ерда ҳам озиқ-овқат, саноат моллари худди Москвага кетаётган олтиндек изсиз йўқолиб бораётган экан.

— Сиз бизга ёрдам беринг, — деди хайрлаша туриб МРБ директори Геннадий Алексеевич. — Икки йилдан бери 15 та «БелАЗ» ундиролмаймиз. Ваҳоланки, ҳали бирон маротаба ҳам давлат буюртмасини бузганимиз йўқ. Биз мамлакатга юқори сифатли валюта олтини берамиз. Николай Иванович Рижковнинг ўзи заводимиз учун зарур бўлган асбоб-ускуна ажратиш ҳақидаги фармойишга қўл қўйган. Машина эса ҳамон йўқ. Шу сабаб уч юз килограмм олтинни ҳам бериб қўйдик.

Эҳ, Геннадий Алексеевич! Қани энди бизнинг қўлимизда бўлса! Наҳотки, ССЖИ Вазирлар Кенгашида (ва нафақат у ерда) бу олтинларни ҳозир олиш нақадар муҳимлигини билишмаса! Айниқса, ҳозиргидек... бир даврда. Ахир ўзингиз тушунасиз-ку... Эҳ, нимасини айтайлик...

Д. МИШИН; В. ПРОКОПЕНКО.

ГУЛ ДЎКОНЛАРИ

Шимолда жойлашган Ноябрьск шаҳри аҳолиси яқин кишиларига гул совға қилиш имкониятидан маҳрум бўлдилар.

Давлат савдо шохобчаларида гул сотилмайди, «Цветы» ширкати эса, таъбир жоиз бўлса, қароқчилардан кунпоякун бўлди. Икки кун мобайнида ушбу ширкатга қарашли бешта дўкончa номаълум кишилар томонидан ёндириб юборилди.

Ф. СИЗИЙ.

ИНГЛИЗЛАР СИРТДАН ЎҚИЙДИЛАРМИ?

ССЖИдан ташқари бошқа жойларда олий ўқув юртларида сиртдан ўқиш жорий қилинганми!

Г. МАЛЮГИН.
Уфа.

Сиртқи ўқитиш Халқаро кенгашининг маълумотларига кўра, дунёда тахминан 10 миллион сиртдан ўқийдиган талаба бор экан. Бизнинг мамлакатимизда эса уларнинг сони 1,5 миллионга етади.

Кейинги ўн беш йил мобайнида фақат сиртқилар учун янги ўқув юртлари ёки муассасалар Буюк Британияда, Венесуэлада, Гонконгда, Ҳиндистонда, Индонезияда, Испанияда, Италияда, Канадада, Нидерландияда, Покистонда, АҚШда, Таиландда, Тайванда, Шри-Ланкада, Японияда ва бир қатор бошқа мамлакатларда ташкил қилинди.

Биринчи сиртқи ўқув юрти 1865 йилда Берлинда хорижий тилларни ўқитиш бўйича Тyссен ва Лангенштейдт олий билимгоҳларида бўлган.

Франциядаги сиртқи таълим Миллий маркази асосан почта орқали ёзишмалардан фойдаланади: ёзма машқ ва топшириқлар (ҳар бир фандан 10—15 тадан) ўқувчилардан қайтиб келиши билан текширилади.

ГИТЛЕРНИ ҲАМ ЎҚИЙМИЗМИ?

Бизнинг мамлакатимизда Адольф Гитлернинг «Майн кампф» («Менинг васиятим») китоби қачон чоп этилган!

Е. ВАСИН,
тарихчи.
Красноярск.

Сиёсий нашриёт маълумотига кўра, Адольф Гитлернинг «Майн кампф» китобини бу йил ҳам, келгуси йилда ҳам нашр қилиш режалаштирилган эмас. Лекин китоб «Ҳарбий-тарихий журнал»да («Военно-историческом журнале») босиб чиқаришга тайёрланмоқда.

«Диалог» мухбирига ойноманинг масъул котиби Н. Аксенов бу ҳақда шундай деган: «Бизнинг ойнома шу йилнинг ноябрь ойидан бошлаб «Майн кампф»ни боса бошлайди ва уни кейинги 1991 йил давом эттиради.

Бу китоб бизда биринчи марта чоп этилмоқда ва ишонамизки, у фақатгина мутахассислардагина катта қизиқиш уйғотмайди, балки кўпчиликни қизиқтиради».

ПОДШОҲЛИК — ХАВФЛИ КАСБМИ?

Россияда қанча подшоҳ бўлган!

Т. КУЗНЕЦОВ.
Тверь.

Ярим афсонавий Рюрикдан бошлаб то Николай Иккинчигача Россия тахтида 75 монарх ўтирган деб бизга маълумот сифатида хабар қилишди Кишиневдаги «Интеллект-сервис» социологик лабораторияси раҳбари С. Эрлих ва лаборатория ходими Е. Кунц.

Бошқарув ўртача 13,2 йилни ташкил қилган. Иван Тўртинчи Грозныйнинг подшоҳлиги бу соҳада рекорд даражада — 51 йил бўлган. Иван Учинчи ва Петр I тахтда 43 йилдан ўтиришган.

46 монархнинг тахтдан кетишига қарилик ва касаллик туфайли вафот этиш сабаб бўлган;

икки марта ундан «кўнгилли» бўлиб воз кечишган; тўрт нафари жанг майдонида ҳалок бўлган; ўн олти подшоҳ тахтдан ағдарилган (уларнинг 8 нафари кейинчалик ўлдириб юборилган); еттитаси фитна туфайли қатл қилинган.

ДХҚДА ҚАНЧА ФИРҚА БОР?

ССЖИ Давлат хавфсизлиги қўмитасининг органларни сиёсийлаштирмаслик муаммосига муносабати қандай!

В. КРЕСНОВ.
Москва.

Рўзномамиз журналистларининг ССЖИ ДХҚ раиси В. А. Крючков билан бўлган учрашувда бу саволга у қуйидагича жавоб берган:

— Мен Олий Кенгаш чиқарган хулосага қўшиламан. У ерда, менимча, 16 модда жуда яхши модда. Ўйлайманки, бу инсон ҳуқуқлари муаммосига киради. Фирқага аъзо бўлиш ёки аъзо бўлмаслик, унга кириш ёки бошқасига ўтиш ҳар бир кишининг ҳуқуқидир. Олдинга ўтиб кетиб шуни айтишим мумкинки, вақти келиб Давлат хавфсизлиги қўмитасида бошқа фирқаларнинг аъзоси бўлганлар ишлаши мумкинлиги ҳеч кимни ажаблантирмайди. Ҳеч нарсани йўқ қилиб бўлмайди. Биз эса бунга тўла тушунамиз.

ИНТЕРНАФАҚАМИ?

Икки йил муқаддам қизим дорилфунунимизда ўқиётган хорижий эллик талабага турмушга чиққан эди. Яқинда унинг биринчи фарзанди туғилгач, эри ўқишни тугатганлиги муносабати билан ўз ватанига қайтиб кетди (қизим бирга кетишга умуман рози бўлмади). Куёвимдан нафақа ундириш мумкинми!

А. Ф.

ССЖИ Юстиция вазирлиги судлар фаолиятини ташкилий таъминлайдиган бошқармадан шу нарса аниқландики, қизингизнинг бунга имконияти бор. Тўғри, мабодо куёвингиз яшаётган мамлакат ҳуқуқий ёрдам тўғрисида ССЖИ билан шартнома тузган йигирма давлат қаторида бўлса. Булар Албания, Жазоир, Булғория, Венгрия, Вьетнам, Олмония, Греция, Ироқ, Италия, Кипр, КХДР, Куба, Мўғулистон, Яман Халқ Демократик жумҳурияти, Польша, Руминия, Тунис, Франция, Чехословакия, ва Югославиядир.

«Интернафақа»нинг миқдори Шўро халқ суди орқали белгиланади ва ССЖИ ташқи иқтисодий банки орқали Шўро сўмларида тўланади.

ИЛОЖИ ҚИЛИНДИ, НЕГА ИЛГАРИРОҚ ЭМАС?

Ғарбда ногиронларга транспорт хизмати кўрсатиш қандай ташкил қилинган ва у қачон бизда амалга оширилади!

А. ЗИНОВЬЕВ.
Киров.

АҚШда мана уч йилдирки, президентнинг махсус фармонига мувофиқ барча автобусларнинг олдинги эшиклари ногиронлар аравачасини кўтарадиган махсус мослама билан жиҳозланган.

Англия ва ОФЖда эса ногиронларга хизмат қиладиган махсус микроавтобуслардан фойдаланилади. ССЖИда йигирма миллионга яқин ногирон бор. Лекин икки йилча илгари бизнинг вакилларимиз ва идораларимиз бу ҳақда ўйлаб қолдилар.

РАФ заводига йил охиригача ногиронлар учун 100 та микроавтобус тайёрлаш топширилган. Львовлик автоконструкторлар эса шаҳарлараро қатнайдиган автобусларга ўрнатиш учун кўтариш мосламаси яратмоқдалар. ЗИЛ ва ИКАРУС оралиғида бўлган ногиронлар автобуси ишлаб чиқариш режалаштирилмоқда.

ЭКСПОРТ ВАРИАНТИДАГИ ВАБОМИ?

Айтишларича, Украина орқали Москвага вабо тарқалган эмиш...

И. ФЕДОРОВА.
Москва.

Ўтган ойнинг охирида Боткин номли касалхонанинг қабул қилиш бўлимига «вабо» билан оғриган деган диагноз билан Ироқдан қайтиб келган ССЖИ фуқароси келтирилган.

Бизга айтишларига кўра, ўша одам даволаш курсини тўла ўтаган ва батамом соғайиб кетган. Москвада вабонинг тарқалганлиги ҳодисаси бўлмаган гап.

ҚУРОЛЛАРНИ УЙДА САҚЛАМАНГ

Одамларнинг қўлида қанча қурол сақланмоқда!

Р. ФОМИН.
Киров.

Бу ҳақда биз кўп марта ёздик. Ҳатто гранатомётларни сотиб ҳам олдик... (Қаранг «КП», операция «Қуролларни топширинг!») Айтишларича, қуролларнинг «бозор нархи» пасайиб кетганмиш.

ССЖИ Ички ишлар вазирлигида бўлиб ўтган охирги брифингларнинг бирида бугунги кунда одамлар қўлида 3 миллион 600 минг ўт очувчи қурол борлиги айтилган эди. Яна 11 минг 393 дона қурол қидирилмоқда экан.

Охирги ахборотга кўра, ССЖИ Президенти Фармони кучга киргач тўрт ой ичида ИИВга 20,2 минг ўт очувчи қурол, 3 тонна портловчи модда ва 700 минг дона ўқ-дори қайтарилган.

ССЖИ ИИВ жиноят қидирув бош бошқармаси бошлиғи ўринбосарининг хабарига кўра, қурол ўғирлаганлиги ва ноқонуний сақлаганлиги туфайли 364 жиноий иш қўзғатилган. 39 киши қамоққа олинган.

Дарвоқе, 5 мингдан ортиқ жиноятни амалга оширишда қуролдан фойдаланилган. Бу ўтган йилдагидан 4 фоизга кўпдир. Қасддан одам ўлдириш 20 фоизга, оғир тан жароҳатлари етказиш 15 фоизга, босқинчилик эса уч марта ошган.

ХАВОТИРЛАНМАНГ, УЧАСИЗ

Тайёраларга ёнилғи етишмаслиги туфайли Москвадан Жанубий Америкагача бўлган рейс Кубага қўниб ўтмасдан Майами орқали амалга оширилади, деб ўқидим. Билетлар қиммат бўлмайдими бунда!

Б. ИЛЬИН.
Тверь.

«Диалог» мухбирининг Аэрофлотдан аниқлашича, ҳозирча билетларнинг баҳоси ўзгармай ўз ҳолича қолади. Гап шундаки, Аэрофлот рейслари нафақат Гавана орқали, балки Лима орқали ҳам амалга оширилади. Бунда йўлнинг иккинчи қисмига ҳақ валюта билан тўланади, шу туфайли айрим шароитларда (об-ҳаво ёмонлашуви) рейс ўзгариши мумкин. Лекин йўловчилардан бундай пайтда қўшимча ҳақ тўлаш талаб қилинмайди.

ЛИТОВЧЕНКО ҲАМ «ОЛИМПИАКОС»ДА...

Совет футболчиларининг хориждаги клубларда қатнашуви энди мухлисларни сира ҳайратга солмайди. Чунки ҳозирги кунда қанча футболчимиз, ҳатто малакали тренерларимиз ҳам чет элга кетгани ҳақида аниқ ҳисобни билиш қийин. Бониси, ҳеч бўлмаганда ҳар ойда қанчалаб спортчиларимиз шартномаларга имзо чекишаётгани ҳам номаълум. Баъзилари қайтиб келишяпти. Хуллас, «келди-кетди»лар тўхтагани йўқ.

Мана энди яна бир ажойиб ўйинчимиз 27 ёшли ярим ҳимоячи Геннадий Литовченко ҳам Грециянинг «Олимпиакос» клуби билан уч йиллик шартнома имзолади. Энг яхши томони, футболчимиз бу ерда ёлғиз эмас. Юрий Савичев ва Олег Протасовларнинг ҳам бу ерда ўйнаётганига ҳали кўп бўлгани йўқ...

ЙИЛНИНГ ЭНГ ЯХШИ ЎЙИНЧИСИ

Бу қизиқарли жамоатчилик сўровини Москва эмас, балки Литва футбол иттифоқи котибияти ўтказди. Лекин барибир ҳақиқий футбол мухлислари ўзлари ёқтирган ўйинчиларни қаерда бўлмасин, ардоқлар эканда. «1990 йилнинг энг яхши ўйинчиси» деб дастлаб «Жальгирис»да, кейин эса озгина вақт Москванинг «Локомотив»ида ўйнаган, эндиликда Австриянинг «Аустрия» клубида тўп сураётган Вальдас Иванаускас тан олинди. У энг юқори 81 балл тўплади. Иккинчи ўрин «Жальгирис» командаси дарвозабони В. Мартинкенасга (59 балл) насиб этди. А. Нарбековас («Аустрия») эса 41 балл тўплаб учинчи бўлди.

Юрий Никулинга қилинган кечки қўнғироқ

Йўқ, буни машҳур артистнинг навбатдаги ҳазили деб ўйламанг. Биз аста-секин кўникиб бораётган митинг ва иш ташлашларни мамлакатимизнинг истаган жойида ўтказиш мумкинлигини мен асло инкор этмайман. Аммо унинг циркда ўтказилиши... кечирасиз, бу менинг тасаввуримга сиғмайди. Пойтахтда эса овоза юрибди: нима дейсан, ўз вақтида гўшт етказиб берилмаётгани ва Москва цирки билан Моссовет ўртасидаги ҳудудий даъво натижасида юзага келган зиддият ёввойи ҳайвонларнинг назоратчиларсиз кўчалар бўйлаб сайр қилиши билан якун топиши хавфи бор.

Ю. Никулинга қўнғироқ қиламан. Юрий Владимирович тушунтиради: ҳа, маданият арбобларининг М. С. Горбачев билан бўлиб ўтган учрашувида ҳам шу ҳақда гапиришга тўғри келди. Гап шундаки, Ленинские горидаги цирк таъминот бўлими омборига шер ва йўлбарсларни боқишга бериладиган гўшт гўёки Моссовет кўрсатмаси билан келтирилмади. (Ҳар бир йиртқич бир кеча-кундузда 6 килограмм миқдорида 2-нав от ёки мол гўшти истеъмол қилиши керак). Ҳатто энг оғир йилларда ҳам улар оч қолдирилмаган эди. Одамлар бошига тушган кўргиликларга улар айбдор эмас. Энди эса... Агар яна гўшт берилмайдиган бўлса, Юрий Владимирович итлар ва йўлбарсларни қафаси билан Моссовет биноси олдига олиб келиб, у ерда митинг уюштиришга аҳд қилганлигини айтди. Мабодо митингни ман этишса ёки куч билан ҳайдаб солишга уринишса, қафасларни очиб юборишни ваъда қилди. Унда йўлбарслар ва итлар ўз билгиларича намойиш ўтказадилар...

Бу — инсон, ярим оч ҳолда ишлаши мумкин, дейди Юрий Владимирович. Йиртқич ҳайвонлар эса, бир пасда ғазабнок тус оладилар, бутун ўргатган нарсаларни унутадилар. Боз устига озиқ-овқатлар шундоққина ёнларидан олиб ўтилади...

Бундан ташқари, эски циркдан ер учун йилига ярим миллион талаб қилишди. Ваҳоланки, савдогар Соломонский бу ерни 1880 йилдаёқ сотиб олиб, у ерда цирк қурган эди.

Ленинские горидаги циркда менга тушунтиришларича, «англашилмовчилик юз берган, аммо ҳозир ҳаммаси жой-жойига тушди». Гўшт оладиганлар рўйхатини навбатдаги тузиш чоғида ноҳия савдо бошқармаси ҳайвонларни фаромуш этган экан. Энди буюртма қабул қилинди, йиртқич ҳайвонлар оч қолишмайди. Зеро, ҳаяжонланмасангиз ҳам бўлади. Мактабгами, меҳмонгами, умуман олганда қаерга лозим бўлса, бемалол бораверинг. Йўлда сизга йўлбарс ва шерлар дуч келмайди. Ҳозирча.

С. ОРЛЮК.

Хушхабарлар

● ХОНҚА ноҳиясидаги 43-автокорхона рационализаторларининг ишланмаси мазут ва табиий газни тежаш, иссиқ сувга бўлган эҳтиёжни қондириш имконини берди. Улар ихчам гелиоқурилма яратдилар. Бу қурилма бир ярим тонна сиғимли идишда сувни бир йилда саккиз ой мобайнида иситиб туришга қодир.

Энди қуёш энергияси ёрдамида «арзон» иссиқ сув автокорхона ошхонасига, табобат пунктига, душхоналар ва саунага узлуксиз бориб туради. Махсус қурилма сув солинган идишдаги ҳароратни кечаю кундуз зарур даражада сақлаб туради.

Вилоятнинг кўпгина корхоналари Хонқа автокорхонаси новаторларининг ишланмасига қизиқиб қолди. Автотранспортчилар бундай илтимосларни ерда қолдиришмаяпти. Улар яқинда бозор муносабатларига ўтилишига қарамай, меҳмонларга чизмаларни текинга беришаяпти. Дарҳақиқат, ҳамма нарсани пул билан ўлчаб бўлмайди...

* * *

● М. УЙҒУР номли Сурхондарё вилоят мусиқали драма театрида Шароф Бошбековнинг «Эски шаҳар гаврошлари» пьесаси саҳналаштирилиб, илк бор томошабинларга тақдим этилди. Саҳна асарида ҳозирги ўсмирларнинг ҳаёти, уларнинг катта авлод билан ўзаро муносабатлари ҳақида ҳикоя қилинади.

Янги саҳна асаридаги асосий ролларни театрнинг ёш санъаткорлари — Х. Орипов, Т. Йўлдошев, К. Миродилова, шунингдек артистлар катта авлодининг вакиллари ижро этишган. Улар орасида Ўзбекистон халқ артисти Ҳадича Бобохонова ҳам бор.

ТВ

7 ДЕКАБРЬ — ЖУМА

● ЎзТВ I

11.25 Кўрсатувлар тартиби. 11.30 Зоология. Сув ва қуруқликда яшовчилар. 12.00 «Тезликнинг тизгинланиши», «Ёрдамчилар мактаби». Телефильмлар. 12.30 Биология. Ҳужайрада модда ва уларнинг алмашинуви. 13.00 «Революция ваколати билан». Бадиий фильм, 3-серия.

* * *

18.00 Кўрсатувлар тартиби. 18.05 Янгиликлар. 18.10 «Ўзбекистон саноати: моддий-техника ресурсларидан оқилона фойдаланайлик». 18.40 «Қўшиқ айтиш —орзуим». Ю. Юсупов, И. Қирғизов. 19.30 «Ахборот» (рус тилида). 19.45 Ўзбекистон ССЖ Ички ишлар вазирлиги матбуот маркази хабар қилади. 20.00 Тижорат хабарлари. 20.10 «Илмий мулоқотлар». 20.30 «Ахборот». 20.50 Дилрабо концерт. 21.30 Москва. «Вақт». 22.00 Ўзбекистон Компартияси XXII съездида. 23.00 «Индинги кун жадвали». Бадиий фильм («Беларусьфильм»). 00.25 Эртанги кўрсатувлар тартиби.

● ЎзТВ II

19.00 Кўрсатувлар тартиби. 19.05 «Бу оқшомда» (рус тилида). 20.00 «Пульс». Информацион кўрсатув (рус тилида). 20.10 «Бу оқшомда» кўрсатувининг давоми.

ДУШАНБЕ КЎРСАТАДИ.

● МТ I

7.00 «120 минут». 9.00 «Омега» варианти». Беш серияли телевизион бадиий фильм. 5-серия. 10.10 «Сўз». Бадиий-публицистик программа. 12.10 «...16 ёшгача ва ундан катталар». 13.00 «Вақт». 13.40 «Цам» мўғул байрами. 14.10 Л. Тимофеева чалади (фортепьяно).

* * *

16.00 «Малиновка ва айиқ» Мультфильм. 16.15 «Гюмриец». Телевизион ҳужжатли фильм премьераси. 1988 йили зилзила фожиасини бошдан кечирган Ленинакан шаҳрининг аҳолиси ҳақида (Ереван). 16.40 «Яшил чироқ». 17.15 ССЖИ Давлат телерадиоси рус халқ чолғулари академик оркестрининг концерти. 18.00 «ТелеЭКО» журнали. 18.30 «Ферскотти» гуруҳи билан учрашув (Финляндия). 19.00 «Вақт». 19.30 Нодипломатик суҳбатлар. 19.55 «Рақкослар». Телевизион ҳужжатли фильм (Новосибирск). 20.25 «ВИД» таништиради: «500 программаси», «Мўъжизалар майдони» капитал-томошалари. 21.25 Коллаж. 21.30 «Вақт». 22.00 Ички Ишлар вазирлиги маълумотларига кўра. 22.15 «Бу бўлган... бўлганди...». 22.35 «ВИД» таништиради: «Халқ билан юзма-юз», «Взгляд», «Веди». «Эм ти ви». 01.35 «ТСН».

● МТ II

9.00 Эрталабки бадан тарбия машқлари.

Ўқув программаси

9.15 «Табиат сирлари». Илмий-оммабоп альманах. 9.35, 10.35 Теварак атроф билан танишиш. 1-синф. Мактаб ва менинг ўртоқларим. 9.55, 10.55 «Тунги Эрмитаж». Телевизион ҳужжатли фильм. 10.05 Инглиз тили. 1-йил шуғулланаётганлар учун. 11.05 Инглиз тили. 2-йил шуғулланаётганлар учун. 11.35, 12.35 Жўғрофия. 6-синф. Тоғлар ва текисликлар. 12.05 «Онам, дадам ва мен».

* * *

17.25 Спорт ҳамма учун. 17.40 Союзлар уйининг Колонна залида Лидия Русланова хотираси кечаси. 18.55 Коллаж. 19.00 «Вақт» (сурдо таржимаси билан). 19.30 Яҳудий мусиқа ва қўшиқлари фестивали. 20.20 Долзарб интервью. 20.30 Тунингиз хайрли бўлсин, кичкинтойлар! «Степанинг чўртан балиғи». 20.45 «Томошабинлар меҳри соврини» кинофестивали. «Ложкин тиллаларини қаерга яширади». Телевизион ҳужжатли фильм. Ставрополь ўлкасидаги ташаббускор археолог ҳақида. 21.15 «Жайронлар ороли». Телефильм. 21.25 Эстрада рақсларининг замонавий йўналиши — Стэп ва унинг тарихи ҳақида фильм-концерт («Экран»). 22.00 «Келгинди». Бадиий фильм («Мосфильм»). 23.35 «Маррани аниқ олиш». Телефильм. 24.00 ССЖИ Олий Кенгашининг сессиясида.

Муҳаррир Жаббор РАЗЗОҚОВ.

ТАЙЁРЛАГАНЛАР

Рўзноманинг бу сони «Ёш ленинчи» ва «Комсомольская правда» материаллари асосида тайёрланган. Тайёрлаганлар: Ф. РАҲИМОВ, З. РИХСИЕВ, Т. НАЗАРОВ, К. РАҲИМОВ, Н. ЖАЛИЛОВ, Ф. ТУРНИЕЗОВлар.

Рўзноманинг бу сонига масъул котиб ўринбосари Р. ШАРОПОВ, шикоят, хат ва оммавий ишлар бўлими мудири С. СИРОЖИДДИНОВ, мухбир М. ҚУРБОННИЕЗОВА, мусаҳҳиҳлар А. ОРТИҚОВА, Т. РЎЗИЕВ, У. ЖАМОЛОВА, Ф. АЛИМОВлар навбатчилик қилишди.

Ўзбекистон Компартияси Марказий Қўмитаси нашриётининг Меҳнат Қизил Байроқ орденли босмахонаси.

Индекс: 64607.

Д. — 28607.